

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії

На правах рукопису
УДК 911.3

ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ: КЕЙС ТІМШОАРА

Галузь знань: 10 Природничі науки

Спеціальність: 106 Географія

Освітня програма: Економічна та соціальна географія

Магістерська робота
Студента 2-го курсу
ОР Магістр
Павлиш Аліни Олегівни

Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Трусій Оксана Миколаївна

Київ 2023

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	3
ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ВИВЧЕННЯ МІГРАЦІЇ	8
1.1. Міграція як об'єкт дослідження суспільної географії	8
1.2. Розвиток концепцій дослідження вимушеної міграції	18
1.3. Методика дослідження	26
РОЗДІЛ II. ЧИННИКИ ВНУТРІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ДО РУМУНІЇ	28
2.1. Широкомасштабний наступ російської федерації в Україну у 2022 році та вимушена міграція до Європи	28
2.2. Місто Тімішоара як середовище формування спільноти вимушених мігрантів з України	37
РОЗДІЛ III. ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ СПРИЯННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ З УКРАЇНИ ТА СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ПОВЕРНЕННЯ	46
3.1. Проблеми та успішні приклади інтеграції вимушених мігрантів з України в місто Тімішоара	46
3.2. Підходи до формування політики інтеграції/повернення вимушених мігрантів з України	56
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	63

АНОТАЦІЯ

Українська держава з моменту повномасштабного вторгнення знаходиться в тяжкому економічному становищі, зруйновано багато цивільних та стратегічних об'єктів, транспортні вузли та споруди соціальної інфраструктури. За різними даними через війну за кордоном наразі перебуває до 6,7 мільйонів наших громадян. Змінилася статево-вікова структура населення, зокрема спостерігається скорочення частки молоді віком до 20 років та жінок репродуктивного віку. Україна втратила значну частку трудових ресурсів.

Дуже багато країн одразу відреагували на ситуацію: приймали біженців та надавали необхідну допомогу. Найбільше українців наразі перебуває в Польщі, Німеччині та Чехії. Досліджуючи вимушену міграцію населення, ми звертали увагу на особливості їх перебування в інших країнах, проблеми та бар'єри, які виникали на їх шляху, легалізацію в новій країні на прикладі українських біженців в місті Тімішоара. Власне дослідження базувалось на проведенні опитування та анкетування біженців та місцевого населення. В результаті дослідження було здійснено графічну візуалізацію даних та аналіз сучасного становища українських біженців.

Ключові слова: міграція населення, повномасштабне вторгнення, вимушена міграція, українські біженці, асиміляція, інтеграція, види та типи міграцій, напрямки міграцій.

ABSTRACT

The Ukrainian state after a full-scale invasion has been in a difficult economic situation, many civilian and strategic facilities, transport hubs and social infrastructure structures have been destroyed. According to various data, up to 6.7 million of our citizens are currently abroad due to the war. The sex-age structure of the population has changed, in particular, there is a decrease in the share of young people under the age of 20 and women of reproductive age. Ukraine has lost a significant share of labor resources.

Many countries immediately responded to the situation, accepting refugees and providing the necessary assistance. Most Ukrainians are currently in Poland, Germany and the Czech Republic. Studying the forced migration of the population, we paid attention to the peculiarities of their stay, problems and barriers that arose on their way, legalization in a new country, using the example of Ukrainian refugees in the city of Timisoara. The actual research was based on conducting surveys and questionnaires of refugees and the local population. As a result of the study, a graphic visualization of the data and an analysis of the current situation of Ukrainian refugees was carried out.

Key words: population migration, full-scale invasion, forced migration, Ukrainian refugees, assimilation, integration, types and types of migration, migration directions.

У сучасному світі, однією з головних особливостей суспільства є його динамічність та мобільність, що проявляється в можливості свідомо змінювати своє місце проживання та вільно переміщатися в межах країни походження, або виїжджати в будь-яку іншу державу. Міграційні процеси - є одними з найпотужніших рушійних сил, завдяки яким відбувалося розселення людей по всіх континентах та формування сучасного політичного та адміністративного поділу світу. Міграція формує не лише контури глобальної економіки, а й соціокультурний фундамент майбутнього.

З одного боку міграція є процесом взаємовідносин між різними країнами та налагодження між ними економічних відносин, а з іншого боку - відбувається змішування культурних, мовних, соціальних особливостей різних етносів, в результаті чого виникають соціально-економічні перетворення в країнах, що приймають мігрантів, і аналогічно в країнах їх виїзду. Варто зазначити, що аналізуючи динаміку збільшення кількості мігрантів та частоти міграційних потоків, можна передбачити, що в найближчі десятиліття відбудеться масове взаємопроникнення соціальних, культурних та ментальних характеристик народів. Важливу роль в цьому відіграє швидкий розвиток науки та сучасних технологій, глобалізація та відкритість держав, дотримання демократичного ладу в державах з урахуванням свобод та прав громадян.

Міграція як складне і багатоаспектне явище традиційно вивчається в рамках різних наук: демографії, економіки, політології, історії, соціології, антропології тощо. Міграційні процеси є об'єктом досліджень різних наукових напрямків, оскільки вивчаються не тільки просторове переміщення населення, а й причини та умови, які впливають на рішення людей мігрувати, їх соціальне та психологічне становище в новому середовищі, процеси адаптації, інтеграції та асиміляції, проблеми легального перебування та працевлаштування в приймаючих країнах тощо.

Вивченню міграційних процесів присвятили свої наукові праці такі українські та зарубіжні вчені: Аксьонова С.Ю., Антонюк В.П., Банчук О.А., Гладун О.М., Доценко А.І., Лібанова Е.М., Майданік І.П., Макарова О.В., О.Ф., Панькова О.В., Пирожков С.І., Пітюренко Ю.І., Прибиткова І.М., Ситнікова

Н.Д.,Ткаченко Л.Г.,Черенько Л.М., Хомра О.У. ,Дж. Беррі, Н. Гусєва, В. Джаман, А. Ічдуйг, С. Западнюк, О. Кхасраві, С. Кострікова, Е. Кулішер,, О. Малиновська, М. Малиха, Д. Мальчикова, Д. Массей, К. Мезенцева, Е. Муні, К. Немець, Л. Немець, В. Переведенцева, І. Пилипенко, С. Пирожкова, Г. Підгрушний, М. Пістун, В. Пітерсон, О. Позняк, В. Покшишевський, Н. Провотар, С. Пугач, Е. Равенштейна, Ю. Римаренко, Л. Рибаківський, О. Ровенчак, У. Садова, К. Сегіда, В. Смаль, О. Топчієв, О. Шаблій, К. Шиманська та інші.

Об'єктом наукової роботи є міграційні процеси в Україні та світі.

Предметом в даній роботі виступають особливості та ознаки міграційних процесів в Україні, причини та наслідки вимушеної міграції українців для України та країн, що приймають біженців в період повномасштабного вторгнення.

Мета роботи - дослідити теоретичні основи міграційних процесів населення, проаналізувати причини, напрямки та особливості міграційних потоків в Україні, а також дослідити вимушену міграцію українців за кордон.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- проаналізувати підходи, концепції та моделі дослідження міграційних процесів;
- охарактеризувати види та типи міграцій;
- проаналізувати міграційні потоки населення з України в інші країни Європи та світу, зокрема до Румунії та міста Тімішоара;
- визначити головні переваги міста Тімішоара для мігрантів;
- дослідити осередки української діаспори в місті Тімішоара до війни та після повномасштабного вторгнення, проаналізувати кількість вимушених мігрантів;
- провести анкетування серед українських біженців в м.Тімішоара з метою аналізу статево-вікового складу, причин міграції, географії місць походження мігрантів, їхнього психологічного стану, проблем, які виникли в новій країні проживання, перспективами на майбутнє тощо.
- дослідити політику України щодо допомоги українським біженцям та програми заохочення повернення громадян.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ВИВЧЕННЯ МІГРАЦІЇ

1.1. Міграція як об'єкт дослідження суспільної географії

Одним з найважливіших напрямків географії є - суспільна географія, яка вивчає усю антропосферу в цілому: загальні та специфічні закони та закономірності територіальної організації суспільства, механізми дії та форми прояву їх у територіальних суспільних системах, що функціонують у просторово-часовому географічному просторі. Важливим і водночас складним процесом в суспільній географії є міграція населення, яка впливає на різні сторони соціально-економічного життя людства. На думку археологів, кожен з нас є мігрантом, оскільки перші людські поселення були знайдені в Африці і існували понад 200 000 років тому, пізніше відбулось переміщення населення в інші частини світу та континенти. Кількість міжнародних мігрантів на 2019 рік перевищила 272 мільйони осіб. Разом з міграцією населення відбувається стирання культурних і національних меж, змішуються мови, традиції та звичаї, виникають нові інфекції та хвороби. Міграція - індикатор соціально-економічного розвитку країни та змін в суспільстві, що спричинені різними чинниками: соціальними, економічними, політичними, екологічними, військовими, релігійними тощо. На сьогоднішній день, враховуючи рівень глобалізації та розвитку сучасних технологій, для нас немає проблеми поїхати в інше місто, район, область чи країну, тому наше століття часто називають "епохою мігрантів" [50].

Власне термін "міграція" має латинське походження і означає переселення, переміщення народів, людей у межах країни або з однієї країни в іншу зі зміною місця проживання назавжди або на певний тривалий період. У трактуваннях поняття "міграція" немає одностайності, існує дуже багато поглядів та інтерпретацій даного визначення, науковці діляться на три головних групи, які пояснюють в широкому та вузькому значення сутність даного явища. Вивчення міграцій населення пов'язане з виходом у 1662 р. книги Джона Граунта, родоначальника демографії, де

міграція розглядалася як природний процес перерозподілу населення по території. Широкого поширення в науковій літературі цей термін зазнав у кінці XIX століття, після виходу книги «Закони міграції» англійського ученого німецького походження Е. Равенштейна. Автор розглядає міграцію як безперервний процес, обумовлений взаємодією чотирьох основних груп чинників, що діють на людину: у початковому місці проживання мігранта, на стадії його переміщення, в місці в'їзду, а також чинники особистого характеру. Деякі з цих законів стали основою для сучасних теорій в міграціології:

- найбільше міграцій здійснюється на короткі відстані;
- чим більший територіальний центр тим більше він привертає увагу мігрантів;
- кожному міграційному потоку відповідає контрпоток;
- розростання міст більшою мірою відбувається через велику кількість мігрантів, а не природним приростом;
- темпи міграції зростають з розвитком промисловості, технологій та транспорту;
- визначальними є економічні чинники [45, 46].

Головна увага приділялась зв'язку між відстанню і різними групами мігрантів, також він зауважив, що жінки мають тенденцію мігрувати в країни їх походження, тобто на Батьківщину, а чоловіки - навпаки, часто покидають країну, де народились. А рушійним чинником міграцій населення Е. Равенштейн визначає економічні проблеми та потреби людей в якісній оплаті праці. Соціологічний словник трактує міграцію, як географічний рух індивідів або груп індивідів, тобто мобільність людей у вузкому або ширшому географічному просторі [51, с.224]. Демографічний словник має досить схоже тлумачення - «Міграція населення — переміщення людей через кордони тих чи інших адміністративно-територіальних одиниць зі зміною місця проживання назавжди або на більш-менш тривалий час» [27, с. 251]. Географічна енциклопедія України дає коротке визначення поняття:

«Міграція населення – це переміщення населення, пов’язані зі зміною постійного місця проживання (зон життєдіяльності)» [23]. У філософському словнику соціальних термінів міграція значиться як соціально-економічний та демографічний процес – сукупність переміщень, що здійснюються людьми між країнами, районами, поселеннями [55].

Якщо переглянути Економічну енциклопедію, то знайдемо таке трактування міграції - переміщення людей, етносів, їхніх частин або окремих представників, пов’язані зі зміною постійного місця проживання або з поверненням до нього[30]. «Міграція – це переміщення населення через кордон тих чи інших територій у межах однієї країни, або в іншу; назавжди чи на тривалий час постійного місця проживання, або з регулярним поверненням до нього» - саме таке визначення подає Юридична Енциклопедія [57].

Міжнародна організація з міграції тлумачить міграцію, як процес переміщення населення через міжнародний кордон або в межах країни: вона охоплює будь-який вид переміщень незалежно від їх тривалості, складу чи причин; міграція включає пересування біженців, переміщених осіб, виселених людей та економічних мігрантів.

На сайті ЮНЕСКО міграцію пояснюють як переміщення осіб через кордон політичної або адміністративної одиниці на визначений мінімальний період часу, що включає рух біженців, переміщених осіб, економічних мігрантів тощо.

Український демограф О.У. Хомра надає досить коротке визначення поняття «міграція» - територіальні переміщення населення, пов’язані зі зміною місця проживання. Ю. Римаренко міграцією населення вважає «переміщення людей через кордони тих або інших територій зі зміною місця проживання назавжди або на тривалий час. Оскільки міграція населення складається з міграційних потоків, поняття міграції застосовують і в множині – міграції».

Т. Драгунова пояснює міграції як «переміщення людей між населеними пунктами, регіонами, країнами, зумовлене економічними, політичними, етнічними та релігійними чинниками і пов’язане зі зміною на різні терміни місця проживання».

В. Шелюк пропонує дещо ширше визначення міграції: «Міграція — це поняття, яке відображає соціально-економічні і демографічні процеси, сукупність переміщень, які здійснюються людьми між країнами, регіонами однієї країни, різного виду поселеннями та інші види переміщень» [56]. У свою чергу, М. Околюк стверджує, що термін «міграція» варто використовувати тоді, коли ми говоримо про остаточне переселення з зміною постійного місця проживання [43]. Схожі думки має також український демограф - І.М.Прибиткова, і у своїй книзі «Основи демографії» вона трактує поняття «міграція» як вид територіального переміщення населення, який завершується зміною постійного місця проживання, що й означає переселення. Досить цікаво трактує «міграцію» А. Сова, він вважає що даний термін підходить будь-якому переміщенню значної кількості людей, але за винятком пересування військових частин [50, 43].

Аналізуючи поняття «міграція» у різних наукових джерелах, слід зазначити, що міграцію не можна прямо прирівнювати до звичайного територіального переміщення, оскільки тоді неможливо було б виділити характерні риси, відмінні від загальних переміщень населення. Узагальнюючи всі вище перелічені трактування, можна зробити висновок, що міграція - це складний соціально-економічний процес, в результаті якого відбувається переміщення великої кількості осіб з перетином меж адміністративних одиниць країни чи державного кордону, зі зміною місця постійного проживання або на певний встановлений час [38, 39].

Традиційно в науковій літературі виділяють такі види й типи міграції: зовнішня (міжконтинентальна та континентальна) і внутрішня; організована та неорганізована (стихийна); добровільна та примусова; політична (+вимушена); економічна (+вимушена); зворотня та незворотня; релігійна; етнопонаціональна; епізодична (по суті, одноразова, як-то, приміром - ділова поїздка); маятникова (човникова, часта/регулярна, двостороння); сезонна; транзитна; короткотермінова; середньотермінова; довготермінова; постійна (незворотня, переселення, ПМП) та ін. Всі класифікації побудовані, враховуючи такі аспекти: правовий, арбітральний, темпоральний, повторюваність, векторальний,

дистанційний, кількісний, якісний (за рівнем освіченості чи кваліфікованості), організованість, наявність цілі чи мети переміщення [13].

Зовнішня міграція визначається переміщенням індивідів з однієї держави до іншої на постійне або тимчасове проживання. Водночас зовнішня міграція поділяється на континентальну (у межах одного континенту) та міжконтинентальну (у межах кількох континентів). Тут виділяють такі поняття як еміграція - виїзд з країни, та імміграція - в'їзд в країну. Зовнішня міграція прямо впливає на кількісний та якісний склад трудових ресурсів країни. Найбільше на зовнішню міграцію впливають економічні та політичні чинники [34, 13].

Внутрішня міграція передбачає переміщення індивідів у межах кордонів однієї держави. Внутрішня міграція поділяється на міжселищну та міжміську, внутрішньорайонну та міжрайонну, внутрішньообласну та міжобласну, внутрішньореспубліканську та міжреспубліканську [37, с.44]. Внутрішня міграція не несе жодних кількісних змін в чисельності населення держави, але суттєво впливає на якісний та кількісний склад трудових ресурсів адміністративних одиниць. Головними причинами переміщення осіб в межах державних кордонів є рівень економічного і соціального розвитку адміністративно-територіальної одиниці, рівень урбанізації, перспективність розвитку території, наявність полюсів соціально-економічного росту тощо.

У середині 1960 років була видана праця американського демографа Еверета Лі, що увібрала в себе важливі теоретичні осмислення міграцій. В даній роботі автор подав узагальнену модель факторів міграцій, поділивши їх на чотири групи. До першої групи він відніс фактори, що асоціюються з районом походження мігрантів, тобто з місця яке покидає особа. До другої групи належать фактори, що асоціюються з територією куди прямує мігрант (його місце прибуття). До двох решти факторів належать обставини, що втручаються в процес міграції особи від місця вибуття до прибуття, а також власне індивідуальні чинники мігранта. Згодом його ідеї були об'єднані в єдину міграційну модель «виштовхування-притягання мігрантів» («pushpull model of migration»). Виштовхування в цій моделі - це ті фактори, які змушують і спонукають людей

залишити свої місця проживання. Найчастіше такі виштовхування відбуваються внаслідок економічних проблем, рідше культурних та екологічних. В межах цих чинників існує ще ряд умов, які відіграють роль ініціаторів виштовхування. До таких умов можемо віднести: неспроможність реалізувати себе в професії, дискримінація, втрата заощаджень чи джерел доходу, війни, несприятливі умови проживання тощо [40].

Притягування - це фактори, які спонукають людину залишити своє попереднє місце перебування на користь нового. Чинники для притягування такі ж самі - економічні, культурні та екологічні. Серед цих чинників переважають можливості працевлаштування, поліпшення умов життя, соціальна безпека та привабливий клімат. Еверет Лі зауважує, що міграцію можна розглядати за допомогою аналізу остаточної міграції (еміграції). Тобто переваг на користь переїзду повинно бути достатньо, щоб подолати природну інерцію людей і бажання повернутись до свого попереднього місця перебування. Дана модель на початку була досить недосконалою і отримувала багато критики, особливо це стосувалось виділення чітких проблем, хоча варто було враховувати й інші додаткові умови. Згодом модель була розширена за допомогою поняття «проміжні перешкоди». Таке удосконалення дозволило зняти з моделі аналітичну жорсткість. Це поняття пояснювало не об'єктивні перешкоди міграції, а такі, які були притаманні ментальності та уяві мігрантів. Насамперед, це культурні перешкоди, різного роду табу, уяви про нездоланні мовні бар'єри, історії про ворожість населення країни, яка приймає мігрантів та інше. Вони є проміжною ланкою між готовністю, здатністю до міграції та власне переміщенням. Такий підхід є дуже поширеним при поясненні міграцій певних груп населення - за рівнем освіти, доходів, віком, етнокультурною ідентичністю тощо[40, 41].

Модель «притягання – виштовхування», після доповнення, дала можливість для створення великої кількості нових ідей та гіпотез щодо масштабів, напрямків, характеристик, специфічних рис та причин міграції. Відповідно до деяких гіпотез масштаби міграцій на певній території змінюються в залежності від різноманітності областей, що включає ця територія або від різноманітності

людей, що проживають на цій території. Таким чином, вчені наголошують, що у світі можна виділити гомогенні райони (переважання певної раси, етносу, традицій, звичаїв, мови), які характеризуються відносно низькою міграцією. Тобто в таких районах люди не отримують дискомфорту від проживання і в такому оточенні відштовхуючі фактори не мають значної переваги [38].

За гіпотезою Керолайн Б. Бреттелл і Джеймс Ф. Холіфілда, універсальну роль у моделі «притягання – виштовхування» виконує щільність населення: «Очевидно демографія грає величезну роль в міграції через дисбаланс між перенаселеними спільнотами, які утворюють фактори виштовхування, та факторами тяжіння в малонаселених громадах» [3, р.7]. Масштаби міграцій населення можуть бути пов'язані як із реальними труднощами, так із подоланням уявних перешкод, можуть наростати або зменшуватися з часом без очевидних причин. Значним недоліком даної моделі є відсутність механізму аналізу ризиків. Є думки, що соціальні ризики варто віднести до головного виштовхуючого фактору. І, навпаки, здатність реалізувати себе та зменшити ризики за доходами - варто віднести до головного фактору притягування мігрантів. Проміжною перешкодою в даному питанні можна вважати обізнаність мігрантів щодо можливих соціальних ризиків.

Таку модель аналізу міграційного процесу використовує більшість дослідників, адже завжди є причини і фактори, які змушують людину мігрувати і є території, які через певні свої особливості стають привабливими для мігрантів. У країнах, з яких відбувається виїзд населення, тобто країни еміграції, вчені більше звертають увагу саме на фактори виштовхування, а в країнах які приймають мігрантів, тобто країни імміграції, подібна роль відводиться факторам, які «привертають» мігрантів.

Варто зазначити, що в кожному районі, як і відбуття так і прибуття, існує ряд факторів, що приваблюють і відштовхують мігрантів одночасно. Тобто для однієї категорії людей певні фактори можуть бути визначальними для прийняття рішення про переїзд, а для інших - ці ж самі фактори не мають жодного значення. Однак, існують і фактори які є нейтральними, тобто вони ніяк не впливають на міграцію осіб [38].

Важливими просторовими моделями міграційних процесів є покрокова та ланцюгова. Покрокова міграція характеризується поступовою міграцією

із менших населених пунктів до більших. Наприклад, послідовні міграції із сільських поселень до локальних (місцевих) центрів, згодом із локальних до регіональних центрів, а потім – з регіональних до столичних центрів.

Ланцюгова міграція передбачає поступове збільшення міграційних потоків з одного місця до іншого. Це можна пояснити таким чином - мігрант з певної території (населеного пункту, регіону, країни) самостійно переїжджає на нове місце проживання. На другому кроці такий же міграційний шлях долають його найближчі родичі (дружина/чоловік, діти), на третьому – інші близькі родичі, надалі – друзі, знайомі. З часом вплив бар'єрів міграції послаблюється, а обсяги міграційних та зворотних інформаційних потоків посилюються. Така модель пояснює, як зв'язки між людьми впливають на рішення мігрувати в іншу країну. Завдяки тому, що усі наступні мігранти проходять уже відомий шлях з меншим впливом на них перешкод, а завдяки соціальній мережі у формі контактів з родиною, друзями, з одного боку, та роботодавцями, з іншого, мігранти отримують та акумулюють соціальний капітал, що мінімізує пов'язані з переїздом ризики. В результаті ми отримуємо ланцюгову міграційну мережу - від мігранта - «першопрохідця», який полегшує міграцію для наступних [38, 39].

Міграційні рухи рідко бувають плавними. Людям, які мігрують, доводиться долати низку перешкод (бар'єрів) при переміщенні між країнами. Частина з них може стати на заваді міграції. Наприклад, правові обмеження, сімейні зв'язки, понесені витрати тощо. Мовні та культурні відмінності, витрати на транзакцію житла та відсутність можливості перенесення пенсійних прав між країнами є потенційними перешкодами для міграції.

Важливо зауважити, що ці бар'єри не є однаковими для усіх країн, наприклад в Європейському Союзі люди не мають фізичних кордонів між країнами і вони можуть вільно переміщатися в його межах, але для перетину кордону з державами які не входять до ЄС виникає бар'єр - необхідність відповідних документів для фізичного перетину кордону. Також існують культурні та інституційні бар'єри, які навіть в межах ЄС впливають на

мобільність людей. До них відносимо значні відмінності в мові, культурні та менталітетах народів, національні правила, які часто дискримінують права та свободи мігрантів. Наприклад, кваліфікація та навички, отримані в інших країнах, не завжди дають реальну можливість працювати за спеціальністю та отримувати відповідну заробітну плату в ЄС. Враховуючи цей досвід, Європейська комісія опублікувала кілька повідомлень, спрямованих на «усунення перешкод для мобільності робочої сили в Європі» та пошуку рішень для уникнення асиметрії поводження з іноземцями та громадянами ЄС [38, 56].

Мішель Бело та Шеф Едервен виділяють такі бар'єри для міграцій:

- Мовні - було розроблено формулу для визначення мовного бар'єру між двома країнами (між країною виїзду та в'їзду особи). Для цього індикатора спочатку вимірюється лінгвістичну відстань, обчислюючи ймовірність того, що дві особи, по одній у кожній країні, розмовляють різними рідними мовами. Якщо мовна відстань близька до 1 то це говорить про близькість мов між особами з різних країн, а якщо вона близька до 0 - значна мовна відмінність. Вчені навели класифікацію лінгвістично близьких кластерів в Європі:

- Південні країни: Франція, Італія, Іспанія, Португалія, Франція, Іспанія і, до певної міри, Люксембург.

- Скандинавські країни: Данія, Ісландія, Норвегія та Швеція.

- Англосаксонські країни: Канада, Ірландія, Нова Зеландія, Велика Британія, Сполучені Штати Америки.

- Німецькі країни: Австрія, Німеччина, Швейцарія.

- Бельгія та Нідерланди.

- Релігійні - методика визначення релігійних спорідненостей між двома країнами, аналогічна як і мовного бар'єру. Ми чітко бачимо кластери країн, які поділяють однакові релігійні переконання: у південних країнах, а також Австрії, Бельгії, Франції, Люксембурзі та Ірландії переважає католицизм, тоді як у північних (скандинавських) країнах - протестантизм. Швейцарія та Англія, Нідерланди, Німеччина і Швейцарія та англосаксонські країни мають змішану

релігійну структуру, де і католицизм, і протестантизм представляють великі релігійні групи.

- Культурні - це безпосереднє вимірювання норм і цінностей суспільства. Хофстеде (Hofstede, 1991) запропонував міру культурної орієнтації країн на основі опитування 117 000 працівників IBM у 50 країнах і 3 міжнародних регіонах. Дані були зібрані в два різні моменти часу: 1968 і 1972 роки. Культурна орієнтація вимірюється за п'ятьма культурними вимірами: індивідуалізм проти колективізму; дистанція влади; уникнення невизначеності; маскулінізм проти фемінізму; конфуціанський динамізм [2].

До інституційних бар'єрів автори відносять: міграційну політику країн, транзакційні витрати на житло; індекс переведення додаткових виплат.

1.2. Розвиток концепцій дослідження вимушеної міграції

У 20 столітті головна увага науковців приділяється вивченню різних причин міграційних настроїв населення, видів міграцій, активно розроблялись теорії та гіпотези як на локальному так і на макрорівні. Вже у 21 століття міграція населення стала однією з найбільших проблем внутрішньої та зовнішньої політики держав. Особлива актуальність вивчення міграційних процесів пояснюється тим, що її почали розглядати не як окреме явище, а як частину глобалізаційних процесів. Вивчають міграцію на сьогоднішній день вчені різних наукових галузей: географії, економіки, психології, політології, демографії, філософії, соціології, статистик, юриспруденції. Можна виділити два великих блоки концепцій міграційних процесів:

- *Економічні концепції міграційної поведінки населення* - головним чином спрямовані на врахування факторів економічної переваги одних місць, районів, країн порівняно з іншими з точки зору трудової міграції.

- *Соціально-психологічні концепції міграційної поведінки населення* - спрямовані на пояснення факторів та напрямів взаємодії мігрантів із територіальним соціумом (до якого вони приїжджають та звідки походять), зміни соціального середовища країн, регіонів, міст внаслідок міграцій.

До 1960–1970-х рр. основною теорією у цій галузі знань була неокласична теорія міграції. Міграція тут розглядається як процес нерівномірного розподілу праці та капіталу. У цій теорії міграція – це індивідуальна, спонтанна та добровільна дія як результат порівняння між наявною ситуацією для діючого індивіда та вигодою від переміщення, яку сподівається отримати цей індивід, а рішення приймається після підрахунку факторів вигоди [19].

На кінець 70-х була оприлюднена теорія залежності - сформована на основі марксистських поглядів. Головна ідея теорії полягає в тому, що еволюція капіталізму призвела до встановлення міжнародного порядку і поділу держав на дві групи. До першої віднесені розвинуті країни, що експлуатують держави другої групи. Другу групу формують менш розвинуті та багаті країни, переважно аграрні. Механізм, який посилює цю нерівність, – трудова міграція висококваліфікованих кадрів з малорозвинених держав до високорозвинених.

У ХХ столітті виникає «нова економіка трудової міграції» - це концепція говорить про те, що найважливішим є роль сім'ї і домашнє господарство. Міграція - є сімейним планом з метою покращити своє економічне та соціальне становище з отриманням максимальної вигоди.

На противагу цій теорії існує теорія двоякості ринку праці. З її твердженням, міграція виникає внаслідок постійної потреби робочої сили для високорозвинених країн, яку вони отримують з інших, економічно бідних держав. Така ситуація виникає через те, що власні робітники високорозвинених країн відмовляються працювати на низькооплачуваних чи не престижних роботах, а для вихідців з малорозвинених країн, такі умови є досить прийнятними. Проте ця теорія пояснює всі міжнародні міграції тільки попитом і виключає власну ініціативу мігранта та інші фактори. Зокрема, вона не пояснює, чому різні передові промислові економіки, маючи аналогічні економічні структури, мають такі показники імміграції, які сильно різняться між собою.

Концепція людського капіталу розглядає міграцію як «інвестиційне рішення». Рівень доходів мігранта визначаються його професійними здібностями та навичками, освітою. Головним питанням для мігранта залишається можливість якісного проживання, враховуючи різницю між

можливими доходами та витратами. Так, наприклад, вважається, що вірогідність міграції зменшується з віком, враховуючи скорочення економічних стимулів для міграції людей старшого віку. Мігранти з вищою освітою проявляють більшу схильність до переїзду, оскільки наявність освіти зменшує економічні ризики міграції. На сьогоднішній день не менш важливим фактором залишається володіння хоча б однією іноземною мовою, переважно англійською. Знання мови значно підвищує шанси отримати гідну роботу та полегшить адаптацію до нової країни, тому мігранти часто обирають країни однієї мовної сім'ї [35, 36].

Дуглас Мессі запропонував узагальнити усі економічні теорії в єдину - синтетичну або мережеву теорію міграції населення. Відповідно до неї міжнародна міграція виникає в ході соціальних, економічних та політичних трансформацій, які призводять до домінування капіталістичних відносин у неринкових (планових) і до ринкових (аграрних) суспільствах.

Внаслідок глобальних економічних змін відбувається, так зване, витіснення людини з зони комфорту і змушує її шукати нові шляхи економічного збагачення. Ця теорія пояснює, що не завжди значні міграційні потоки населення формуються в напрямку від бідних країн до високорозвинених, а найчастіше вони виникають в тих регіонах, де відбуваються активні соціально-економічні зміни в суспільстві. Теорія підкреслює, що зарплати не є ключовим фактором міграції, оскільки міжнародна міграція спостерігається і при відсутності розриву у рівнях зарплат, а наявність різниці не гарантує виникнення міграційних потоків.

До соціально-психологічних теорій відносять концепцію інтеграції та асиміляції мігрантів до приймаючого суспільства. В результаті переселення мігранти змушені приймати певні норми та правила нового суспільства, в результаті чого відбувається інтеграція, адаптація та асиміляція. Інтеграція передбачає залучення мігранта в суспільне життя приймаючої країни зберігаючи власну ідентичність. Асиміляція - направлена на поглинення мігранта, в результаті чого він приймає нові соціальні норми та правила, звичаї, традиції тощо, втрачаючи свою ідентичність [35, 38].

Цікавою є поколіннева теорія асиміляції Ганнібала Геральда Дункана, яка говорить про те, що входження мігранта в суспільне життя приймаючого суспільства відбувається з покоління в покоління. Перше покоління мігрантів - має лише певні ознаки приймаючого соціуму, друге покоління - тут відбувається етап «емоційно-психологічного входження», коли більшість психологічних та емоційних бар'єрів зруйновано і відбувається прийняття цінностей приймаючого соціуму. Але це покоління ще залишається носієм культури першого покоління. До третьої групи належать повністю асимільовані мігранти, ті які перейняли культуру приймаючого суспільства, досить часто через міжетнічні шлюби [38].

Концепції соціально-етнічної сегрегації мігрантів пояснюють прагнення мігрантів уособлюватися, формувати окремі територіальні осередки в регіонах, містах, до яких вони переїжджають. Таке прагнення зберегти свою культуру та знайти однодумців пояснюється в першу чергу не здатністю швидко адаптуватись до нового суспільного життя, враховує расові, мовні, релігійні відмінності тощо.

Досить новою є концепція «рідкої» («текучої» – «ліквідної», «флюїдної») міграції. Ліквідність можемо пояснити здатністю мігранта змінювати країни свого проживання, перебуваючи в пошуках найбільш оптимальних умов. Таким чином мігрант залишаються «відірваними» і від країни походження, і від країни поточного перебування. В такому варіанті мігранти не інтегруються в нове суспільство, оскільки перебувають у постійному русі. «Флюїдна» («fluid») міграція акцентує увагу на змінності, непостійності «прив'язки» мігрантів до місця проживання, непередбачуваності тривалості перебування [39].

Міграцію людей з вищою освітою, високими професійними навичками з метою отримання кращих можливостей для реалізації та кар'єрного зросту пояснює концепція відносної відмінності.

Концепція міграційного переходу була запропонована американським науковцем Вільбурном Зелінскі. Вчений доводив, що тип міграції в країні залежить від того, наскільки країна розвинена і який тип суспільства для неї характерний. Було виділено 5 стадій міграційних потоків населення :

- «домодерне традиційне суспільство», з незначними міграційними потоками;
- «раннє перехідне суспільство», що характеризується масовою міграцією із сільської місцевості до міст, а в цілому – значним переважанням еміграції;
- «пізнє перехідне суспільство», тут відбувається перевищення міжміських міграцій над міграціями з сільської місцевості в місто;
- «передове суспільство», коли міграції із сільської місцевості до міст значно скорочуються, натомість інтенсивно зростають міграції між містами та в межах окремих агломерацій;
- «майбутнє суперпередове суспільство», коли практично всі міграції є між-та внутрішньоміськими.

На сьогоднішній день в світі все більше уваги приділяється вивченню вимушеної міграції населення. Військові дії спричинили масовий потік біженців, які не за своєю волею, змушені були покинути своє постійне місце проживання. Такі незапланові міграції негативно впливають на соціально-економічне життя країни з якої відбувається міграція і країни яка приймає мігрантів, а також несуть ряд соціально-психологічних проблем для соціуму. У науковій літературі «вимушена міграція» – міграція, що має вимушений, раптовий характер, зумовлений загрозою для життя мігрантів у результаті стихійних лих, військових дій або переслідувань за політичними причинами, національною ознакою та ін., має тимчасовий або постійний характер та охоплює такі категорії мігрантів, як біженці, вимушені переселенці, особи, які шукають притулок.

Першим досліджувати вимушені міграції розпочав російсько-американський демограф Є. Кулішер. А у 1943 році було введено в наукову літературу поняття «displaced persons», що означає переміщені особи. Саме цим вченим була розроблена популярна теорія народонаселення, яка враховувала зміну чисельності населення у межах певного географічного району. Окрім цього він виділив 53 особливості у характеристиках населення, розглядаючи ряд таких пов'язаних між собою елементів: населення, технології, економічну структуру, природні ресурси, політичну структуру та політичні події (у тому числі війну), а також психологію та індивідуальні особливості людини. Вперше він заговорив

про природні катаклізми та зміни клімату, які також мають значний вплив на напрямки та інтенсивність міграційних потоків в світі. В ході його наукових досліджень від виділив три типи новацій, які можуть впливати на міграцію:

- 1) ті, які безпосередньо збільшують економічну базу;
- 2) ті, які покращують засоби зв'язку та подорожей і, відповідно, полегшують міграцію;
- 3) ті, які носять військовий характер, що полегшує напад однієї популяції на іншу.

Найбільш активно вимушена міграція досліджувалась з ХХ століття. Міжнародна організація з міграції, Центр моніторингу за внутрішніми переміщеннями ґрунтовно досліджують проблему вимушеної міграції у світовому та регіональному масштабах, намагаються спільними зусиллями з урядами відповідних країн її вирішити. Всі їх дослідження висвітлено у щорічних звітах цих інституцій.

Головна теоретична база дослідження вимушеної міграції населення була складена такими вченими: Е. Лі, М. Цернеа, С. Гюгенгайн, Н. Майерс, В. Петерсен, Х. Фейрчайлд, Д. Массей, М. Бозоргмер, Г. Сабах, К. Бретель, Е. Равенштейн, Дж. Беррі, Е. Кохен тощо. Питанням ВПО, моделям інтеграції мігрантів у приймаючий соціум, аналізу міграційної політики присвячено праці таких зарубіжних учених: К. Бран, П. Качмарчик, Е. Муні та ін. Дослідження питань регулювання вимушеної міграції знайшли відображення у працях Стефана Касла, Ендрю Шоенхольца, Патріції Фаген, які наголошують на необхідності розробки адаптивних та гнучких механізмів управління з урахуванням демоекономічної, політичної та соціальної специфіки регіонів

Серед українських науковців даному питанню присвятили свої роботи Е.Лібанова, О.Малиновська, О.Новікова, С.Пирожков, О.Позняк, І.Прибиткова, Л.Шамілева, І. Войналович, М. Кримова, Л. Щетініна. Важливе значення має національна доповідь «Українське суспільство: міграційний вимір», в якій було проаналізовано головні причини та чинники які зумовили міграційні процеси в Україні. Окремо було приділено увагу власне внутрішнім вимушеним міграціям.

Новікова, О.Амоша, В.Антонюк на основі систематизації міжнародного досвіду вирішення проблем вимушених переселенців, надали оцінку правових засад формування умов і можливостей захисту прав внутрішніх мігрантів та запропонували підходи до оцінки можливостей використання потенціалу ВПО як ресурсу розвитку територіальних громад. Не зважаючи на вагомий доробок цих авторів, більшість аспектів регулювання внутрішньої вимушеної міграції в сучасних українських реаліях потребують подальшого наукового розвитку. Перш за все, необхідним є упорядкування понятійного апарату та систематизація ознак та факторів феномену внутрішньої вимушеної міграції, а враховуючи події останніх років - варто говорити й про вимушених міжнародних мігрантів та їх права [21].

Вимушена міграція є досить складним суспільним та демографічним процесом і суттєво відрізняється від ознак добровільної міграції. Основним критерієм, за яким можна ідентифікувати внутрішню вимушену міграцію як соціальне, економічне та демографічне явище, є ознаки міграційної поведінки населення:

- територіальні ознаки - факт перетину кордону певної країни та громадянство мігрантів (розрізняють внутрішню міграцію, зовнішню міграцію, транзитну міграцію);
- правові ознаки - легальність перебування мігранта в приймаючій країні;
- спосіб залучення до міграційного процесу.

Вимушена міграція може бути внутрішня, коли відбувається просторова міграція населення в межах адміністративних одиниць, або зовнішня вимушена міграція - з необхідністю перетину кордону та переїзду до іншої країни [24].

Статус внутрішнього вимушеного мігранта завжди є легальним, оскільки внутрішнє переміщення виключає можливості порушення порядку перетину кордонів, тому будь-які його форми є легітимними.

Вимушена міграція – це постійна або тимчасова зміна місця проживання людей з причин, що не залежать від них, як правило, всупереч їхньому бажанню (стихийне лихо, екологічні катастрофи, промислові аварії, військові дії, політичне переслідування). Її варто відрізнити від примусової міграції, оскільки

в останній головна умова - це наявність розпорядження цивільної або військової адміністрацій (вислання, депортація, тощо). Але існує ряд вчених, які все ж вважають що категорії примусових мігрантів такі як «вислані», «депортовані», «недобровільно переміщені», варто віднести до вимушеної міграції, а інша група - виділити дані категорій взагалі в окремий вид міграцій [21].

Сучасною світовою практикою визначено декілька категорій вимушених мігрантів: біженці, шукачі притулку та вимушено переміщені особи (переселенці). Характерними для зовнішньої міграції є шукачі притулку та біженці, а для внутрішніх вимушених мігрантів - переселенці (І - переселенці через розвиток інфраструктури, Е- переселенці через екологічні проблеми, О- переселенці враховуючи озброєння, політичні конфлікти та військові дії). Статус, умови переміщення, вплив держави та політика уряду щодо кожної з названих категорій мігрантів суттєво відрізняються та потребують окремого розгляду й розробки відповідних інструментів регулювання [1].

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) відповідно до Керівних принципів Організації Об'єднаних Націй щодо внутрішнього переміщення - це особи чи групи осіб, які з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, ситуацій поширеного насильства, порушень прав людини або природних чи техногенних катастроф були вимушені чи зобов'язані втекти або покинути свої домівки чи місця звичайного проживання.

На сьогоднішній день питання вимушеної міграції стає все більш актуальним, оскільки повномасштабне вторгнення на територію України спричинила хвилю не тільки внутрішньо переміщених осіб, а й вимушених мігрантів за кордон. Проблема вимушених мігрантів стосується не лише України, яка втрачає своїх громадян, а й держав які приймають прибулих, адже вони не є звичайними мігрантами які їдуть з метою заробляти кошти, а потребують захисту політичного, соціального, економічного та психологічного [21].

1.3. Методика дослідження

Наукова робота не може виконуватись без певного алгоритму, використання різноманітних методів та засобів дослідження. Для виконання даної науково-дослідної роботи виділимо три етапи роботи:

- Підготовчо-інформаційний етап - до якого належить вибір теми дослідження, постановка мети та завдань роботи, підбір необхідної наукової літератури та її опрацювання.

- Етап польових досліджень - в географічній науці неможливо обійтись без власного дослідження над досліджуваною темою, адже більшість процесів та явищ, які досліджує суспільна географія є динамічними і змінюються відповідно до середовища, зовнішніх та внутрішніх факторів.

- Камеральний етап - який включає в себе, на основі отриманих теоретичних знань та здійснення власного наукового спостереження, представлення результатів роботи: їх візуалізація та аналіз даних, висування власних ідей та гіпотез щодо результатів роботи, оцінка виконання поставлених завдань та досягнення мети.

Дослідження здійснювалось на основі низки філософських, загальнонаукових, конкретнонаукових та спеціальних методів. До перших двох груп можна віднести діалектичний метод, який ми використовуємо для виявлення певних суперечностей, що впливають на вимушені міграції населення; метод індукції та дедукції, для формування закономірностей функціонування міграційної системи на різних рівнях територіальної організації; наукова абстракція використовується для вивчення конкретних, локальних особливостей міграцій; аналіз і синтез допомагає науковцю виявляти особливості міграційних процесів на всіх рівнях - від локального до державного; метод узагальнення прийнято використовувати для аналізу та узагальнення отриманих результатів; опис - даний метод є універсальним для будь-якого дослідження, він дозволяє пояснити основні поняття та терміни; систематизація дозволяє сформувати банк даних необхідних для наукових досліджень; визначити місце досліджуваної території серед інших дозволяє метод ранжування, а об'єднувати схожі за певними ознаками території допомагає метод групування; порівняльно-історичний та метод ретроспективного аналізу,

для виявлення історичних особливостей розвитку регіону дослідження як передумови вимушених міграцій, етапів розвитку; математичний та статистичний метод завжди використовуються в географічній науці, оскільки саме завдяки ним ми можемо обробити та проаналізувати зібрані дані; відображати форми, структуру та зміст міграційних процесів дозволяє метод формалізації; графічний метод дає можливість відобразити результати досліджень в графічному вигляді.

З групи конкретно наукових методів в роботі були використані такі як порівняльно географічний, картографічний, метод аналізу документів та анкетування, метод опитування та інтерв'ю тощо.

В роботі було проведено власне наукове дослідження, яке базувалось на опитуванні українських біженців в місті Тімішоара. Опитування було проведено в електронній формі, головною метою було дізнатись особливості та умови перебування біженців на території держави та плани на майбутнє. Для нас важливим було отримати інформацію не лише від біженців, які приймають допомогу від держави та міста, а й від інших респондентів. Тому ми опитали й місцеве населення, щоб зрозуміти як вплинула вимушена міграція українців на їхнє життя, які зміни відбулись, чи є серед місцевих жителів ті, хто допомагав нашим громадянам, чи є ті, хто незадоволені такими змінами тощо.

РОЗДІЛ II

ЧИННИКИ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ДО РУМУНІЇ

2.1. Широкомасштабний наступ російської федерації в Україну у 2022 році та вимушена міграція до Європи

Демографічна ситуація — один із найскладніших викликів, з якими зіткнулася Україна з часу відновлення незалежності в 1991 році. Оптимістична реклама “Нас 52 мільйони” що масово поширювалась у 90-х роках, навіть тоді була дещо далекою від дійсності, а нині виглядає як цифра з іншої реальності. Переважання смертності над народжуваністю, масова еміграція населення, зокрема молоді, низький коефіцієнт народжуваності та складна соціально-економічна ситуація, - зробили депопуляцію характерним для України явищем. Лише західні області та місто Київ мали ще певний час додатній природний приріст або близький до нуля.

Головним і надійним джерелом обліку реальної кількості населення в державі є перепис, який має здійснюватись кожних 10 років. В Україні з 1991 року було здійснено лише один перепис у 2001 році, за результатами якого було встановлено, що в країні проживає 48,457 мільйонів осіб. Наступний перепис мав відбутись 2011 року, але так і не відбувся, його проведення переносилось аж 5 разів.

Через це з 2001 року достеменно невідомо скільки людей проживало в нашій державі до повномасштабного вторгнення. За оцінками уряду на 1 грудня 2019 року кількість населення в Україні становила 37,3 млн осіб. Натомість [Держстат](#) станом на 1 лютого 2022 року оцінював кількість наявного населення (без урахування тимчасово окупованої АР Крим) у 41,1 млн людей. Річне скорочення становило понад 420 тис. осіб. Крім того, станом на 1 січня 2022 року, за оцінкою Євростату, населення України становило 41 млн осіб. Натомість, згідно з оцінкою [Світового банку](#), в 2021 році в Україні проживало 43,8 млн осіб. Приблизно такі самі дані [наводила](#) ООН. Враховуючи найоптимістичніші дані, бачимо, що кількість населення в Україні за 30 років скоротилось на понад 8 мільйонів осіб. На жаль, повномасштабне російське вторгнення прискорило депопуляцію та спричинило справжню демографічну катастрофу.

Вторгнення РФ на територію України відбулось 24 лютого (четвер) о 3 годині 40 хвилин ночі, коли країною-агресором було оголошено про початок, так званої, «спеціальної воєнної операції» з метою нібито «демлітаризації та денацифікації України». Головною подією, що дала початок для подальшого

наступу, було визнання російською федерацією так званих Донецької та Луганської народних республік (окуповані окремі райони Донецької та Луганської області) 21 лютого.

Головного удару зазнали обласні центри та великі міста, обстріли відбувались по всій території України: по житлових будинках, промислових зонах, культурно-освітніх закладах, важливих військових об'єктах, транспортних вузлах, об'єктах стратегічної інфраструктури тощо. В один момент молода країна, яка всю свою історію доводила світу, що має право існувати, має здатність розвиватись та конкурувати з високорозвиненими державами стає полем бою.

Через варварські російські атаки на інфраструктуру України та цивільне населення, багато українців були змушені переховуватися в підвалах без електрики, газу та водопостачання. Вже 24 лютого велика кількість населення намагалась виїхати з окупованих територій на західну та центральну частини України, за кордон. Еміграція українців через повномасштабне російське вторгнення стала економічним та гуманітарним викликом не лише для України, а й для держав-партнерів, що прийняли мільйони вимушено переміщених осіб. За даними Міністерства закордонних справ, станом на 21 червня 2023 року за кордоном перебували 8 мільйонів 177 тисяч українців, порівнюючи з даними на 1 лютого 2023 року, ця кількість зросла на 188 тисяч осіб (Рис.2.1) [15].

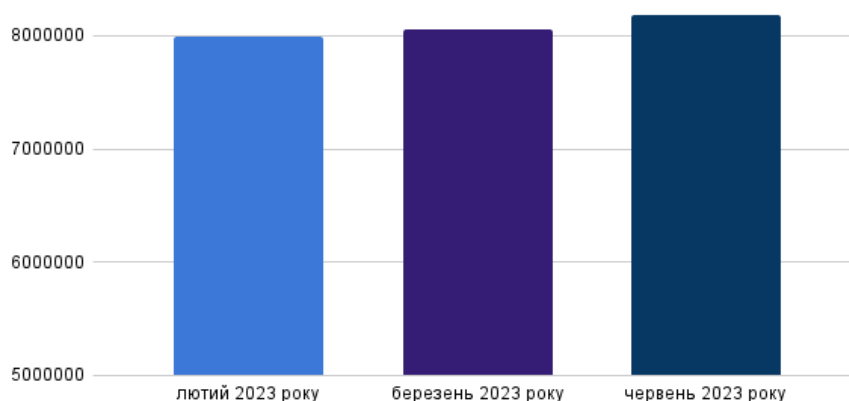

Рис.2.1. Кількість українських біженців за кордоном

Більше половини українців розмістились в трьох країнах: Польща - 22%, Німеччина - 14,6% та США - 11%. Значна кількість наших громадян залишились в Чехії - 7,9%, Італії - 5%, Канаді -4,9%, Іспанії - 3,4%, Ізраїлі - 2,75% [11].

В кількісному значенні понад 1,6 млн українців наразі перебуває в Польщі, понад 800 000 - в Німеччині, 495 000 - в Чехії, 200 000 - українців в США, а 126 000 - в Канаді. Географія поширення українських біженців включає країни Європи, Північної Америки, Південної Америки та Азії (Рис.2.2), [15, 16, 17].

Румунія також приєдналась до країн, які допомогли українцям і надали прихисток біженцям. Загальна кількість наших громадян, які отримали тимчасовий захист в Румунії зафіксована на рівні 142 624 біженців, але станом на вересень 2023 року на території країни залишається 86 586 біженців. Фінансову допомогу від держави у 2022 році отримали 43 129 осіб, а в 2023 році - 52 273 осіб [16].

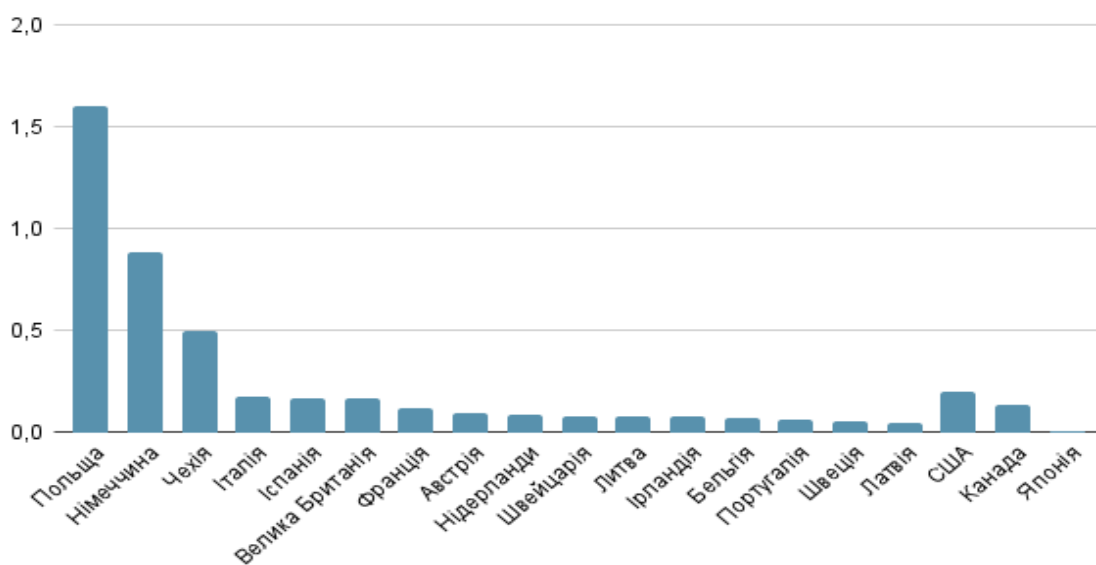

Рис.2.2. Кількість українських біженців за кордоном, млн.осіб

Від початку війни росії проти України понад 3,2 мільйона українських біженців перетнули кордон із Румунією. Щоб врегулювати ситуацію, влада Румунії прийняла понад 20 законодавчих актів і витратила понад півмільярда євро – з власних коштів і коштів своїх міжнародних партнерів. Про це йдеться у звіті, опублікованому урядом Румунії, в якому також зазначено, що прихід зими

та проблеми з електроенергією в Україні збільшили кількість українців, які прибувають до Румунії (Рис.2.3).

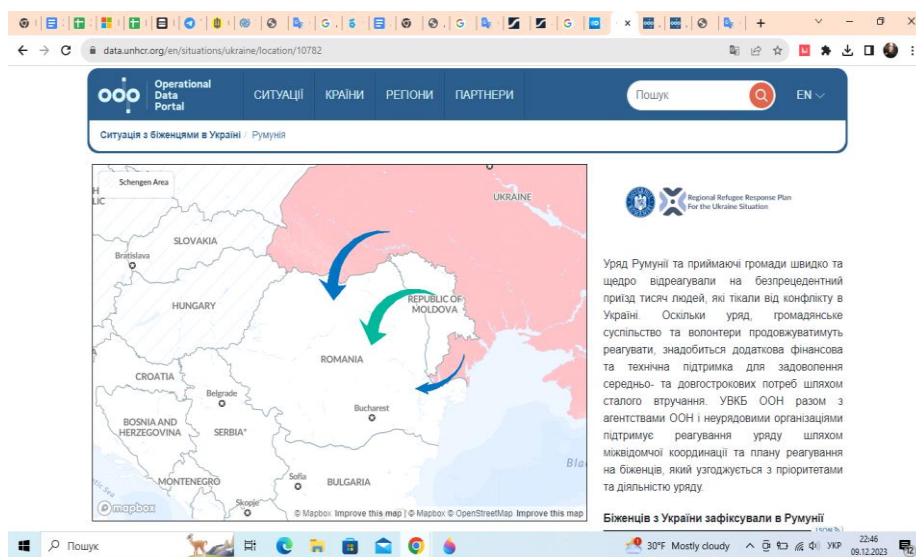

Рис.2.3. Міграція українців до Румунії після 24.02.2022

У 2023 році 66 703 біженців, що прибули до Румунії, отримали консультаційні послуги щодо захисту та юридичної підтримки, у 2022 році таку допомогу отримали 65 000 біженців. У 2023 році 4 880 біженців отримали предмети першої необхідності та послуги з працевлаштування. Румунія приймає українських біженців без зайвих формальностей, за спрощеною процедурою. У країні відкрили шість центрів, де можуть безпечно розміститися біженці. Вони розташовані в Тіміші, Марамуреші, Сучаві, Джурджі, Тульчі та Бухаресті. Уряд Румунії розміщує матерів з України з дітьми без чоловіків безкоштовно. Харчування також надають безкоштовно до врегулювання ситуації. Прийняте Євросоюзом рішення передбачає надання громадянам України та резидентам України право жити, працювати, отримувати медичну допомогу, житло та освіту негайно на строк до одного року, без необхідності проходити тривалі процедури надання притулку [15, 16, 17].

У звіті уряду також зазначено, що Румунія через Сучавський хаб сприяла постачанню гуманітарної допомоги, запропонованої 44 іноземними представництвами в Україну. В охоплену війною країну було доставлено продовольчу допомогу, медикаменти, медичне обладнання, 23 машини швидкої допомоги та обладнання для охорони культурної спадщини [52].

Серед пріоритетів румунської влади – допомога приблизно 48 000 українським дітям-біженцям. З них лише 4 000 зараз навчаються в румунських школах, головним чином через те, що українська влада не визнає навчання, отримане їхніми громадянами в європейських країнах.

На сьогоднішній день через війну в Україні за кордоном перебуває близько 20 % наявного населення України до 24 лютого 2022 року. Головним джерелом інформації про кількість осіб, які перетнули кордон, є Державна прикордонна служба, але точної кількості біженців визначити неможливо. Причин є декілька: величезний потік українських громадян, які виїхали та проблема їх фіксацією; через можливість кількаразового перетину кордону з дня повномасштабного вторгнення, а також проблемний облік громадян, які повернулись в Україну [15, 52].

Але навіть не дивлячись на проблеми, які виникали на кордоні, все ж зрозуміла негативна тенденція щодо виїзду українців. Державна прикордонна служба на 1 травня 2023 року зафіксувала 18,52 млн виїздів з України та 15,84 млн в'їздів. Аналізуючи дані про перетин кордону, можна поррахувати, що сальдо міграцій є негативним і становить 2 млн 686 тис. осіб (Табл.2.1) [8].

Таблиця. 2.1.

Перетини кордону з Україною з 24.02.2023 по 01.05.2023

Країни	Кількість перетинів	Кількість в'їздів	Кількість виїздів	Міграційне сальдо
Угорщина	4 405 620	2 142 325	2 263 304	120 979
Словаччина	2 283 454	1 044 561	1 238 893	194 332
Румунія	4 460 787	2 105 445	2 364 342	258 897
Польща	19 936 060	9 042 429	10 893 031	1 851 202
Молдова	3 259 835	1 494 689	1 765 168	270 497
Росія	5 808	5 559	299	5 270
Білорусь	4 038	3 972	68	3 908

Найактивніше українці перетинали кордон із Польщею - станом на 28 листопада 2023 року виїздів та в'їздів українців було зафіксовано понад 20 млн. Це більше, ніж кількість перетинів кордону з усіма іншими країнами, з якими межує Україна. Міграційне сальдо від'ємне з Угорщиною, Словаччиною, Румунією, Польщею та Молдовою. Що стосується Росії та Білорусі - кількість

осіб на виїзд з України було значно менше ніж на в'їзд, сальдо міграцій додатне стосовно обох країн (Рис.2.4), [14].

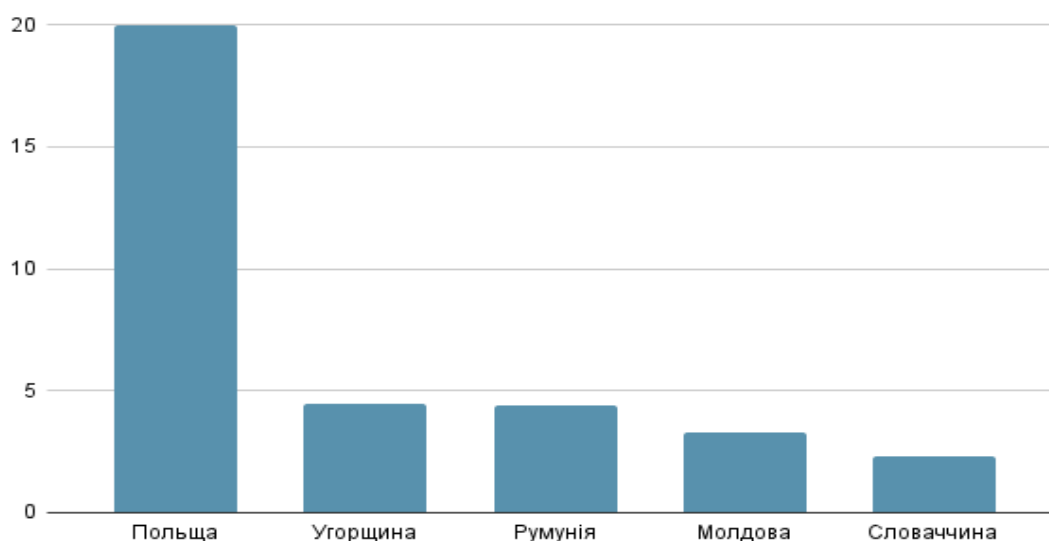

Рис.2.4. Кількість перетинів кордону з 24.02.2023 по 01.05.2023, за даними ДПС (млн.осіб)

Але українська статистика не може враховувати людей, які опинились в тимчасовій окупації та були примусово переміщені на територію росії чи Білорусі, а вже далі мігрували в інші країни для отримання прихистку. В такому разі ДПС ніяк не можуть фіксувати такі маршрути і надати дані про кількість таких осіб. Окрім цього, ДПС не враховує кількість нелегальних перетинів кордону, зокрема це стосується чоловіків віком 18-60 років. Андрій Демченко, речник ДПС, на початку березня 2023 року заявив, що з початку повномасштабного вторгнення прикордонниками було зафіксовано понад 11 тисяч порушників, які намагались нелегально перетнути кордон, а 4000 осіб робили спробу покинути Україну за підробленими документами або в інший незаконний спосіб.

Ще одним джерелом інформації про кількість мешканців України можуть бути дані мобільних операторів, оскільки майже кожен громадянин має мобільний телефон і вже досить давно номер телефону реєструють до паспортних даних. Такий спосіб підрахунку використовує й український уряд з

2019 року. На червень 2023 року кількість активних карток мережі мобільного зв'язку становила трохи більше як 48,3 млн. (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2.

Кількість активних карток мобільних операторів

Оператори	Кількість активних карток
“Київстар”	24,3 млн
“Vodafone”	15,4 млн
“Lifecell”	8,6 млн

Також завдяки звіту Національної комісії з питань регулювання зв'язку, було встановлено що в середньому на 100 жителів України припадає 143 картки, а завдяки цьому було приблизно вираховано, що на неокупованій території України перебуває не більше як 33,8 млн людей. Завдяки цим даним можливим стало і відслідковування скорочення кількості карток, що свідчить переважно про зміну українських операторів на іноземних. Так, за перші п'ять місяців 2023 року кількість карток також зменшилася на приблизно 1 млн.

Крім громадян які покинули країну є ще і внутрішньо переміщені особи, які змушені були покинути або залишити своє постійне місце проживання в результаті негативних наслідків збройного конфлікту, окупації, проявів насильства, зруйнованої інфраструктури, порушень прав та свобод людини тощо [33].

Міжнародна організація з міграції (МОМ) протягом півтора року війни здійснила 13 раундів опитування населення України щодо вимушеної міграції. Такі опитування дають змогу оцінити чисельність, склад і динаміку вимушених переміщень. Згідно з оцінками МОМ, станом на червень 2023 р., у країні нараховувалося 5,1 млн ВПО, із яких 60% — жінки, а 40% — чоловіки. Також повномасштабне вторгнення змусило покинути свої домівки 700 людей віком 100 і більше років.

Починаючи з серпня 2022 р., чисельність ВПО знижувалася, проте строки проживання людей у статусі ВПО зростали. Понад половина всіх ВПО (60 %) повідомили, що перебувають у такому статусі впродовж року і навіть довше (Рис.2.5).

Були проведені дослідження щодо перспектив повернення людей на територію, де вони мешкали до війни. Перш за все, для більшості опитаних (66%) стимулом до повернення були вказані такі мотиви: возз'єднання з сім'єю (25%); наявність нерухомого майна у місці попереднього проживання (22%); економічні причини на кшталт можливості отримувати більший дохід (21%). Натомість решта прагне інтеграції в нинішньому місці для життя (18%).

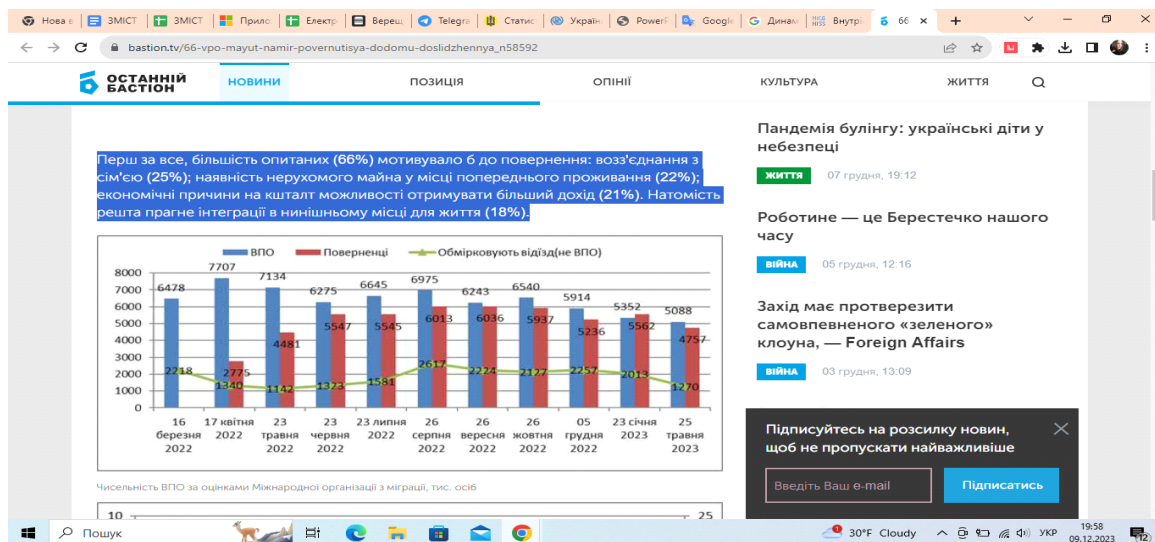

Рис.2.5. Динаміка кількості ВПО, тис.осіб

У жовтні 2023 року Міжнародна організація з міграції провела останній раунд досліджень, у звіті про який подано, що наразі кількість ВПО становить 3,7 млн. внутрішньо переміщених осіб в межах України. З усіх внутрішньо переміщених осіб більше половини зосереджено лише в п'яти областях України, причому найбільше де-факто ВПО присутнє в Дніпропетровській та Харківській областях (498 000 та 494 000 оцінених ВПО, відповідно).

Більшість ВПО походять зі Сходу та Півдня країни – відповідно 67 % (приблизно 3,4 млн осіб) та 17 % (близько 867 тис. осіб). Зокрема, вихідцями з Харківської області є 25 %, з Донецької – 21 %, Запорізької – 10 %, Херсонської – 10 % та Луганської – 7 %. Переселенці із зазначених областей знайшли прихисток по всій Україні, але найбільше – у м. Києві та Київській області (9 %), Харківській (14 %) та Дніпропетровській (12 %) областях.

Таким чином бачимо, що з початку повномасштабного вторгнення багато країн світу відкрили свої кордони для наших громадян. Найбільшу допомогу надавали країни-сусіди: вони приймали жінок з дітьми, надавали житло та засоби

першої необхідності, уряди допомогли з легалізацією та отриманням необхідної юридичної допомоги, працевлаштуванням тощо. На сьогоднішній день країни продовжують допомагати, але багато соціальних програм скорочені, більшість виплат від міжнародних організацій відмінені, а країни, які прийняли біженців розробляють програми для адаптації та асиміляції українців у майбутньому.

2.2. Місто Тімішоара, як середовище формування спільноти вимушених мігрантів з України

Тімішоара – це третє за величиною місто Румунії, воно є адміністративним центром повіту Тіміш. Повіт розташований в західній частині країни, межує з Угорщиною та Сербією. [Тімішоара](#) розташована поблизу кордону з Угорщиною та Сербією, приблизно за сім годин їзди від кордону з Україною. Місто вважається історичним центром області Банат. Природні умови Тімішоари сприятливі для життя та господарства. Місто розташоване на рівнинній території (займає східну частину Середньодунайської рівнини), середня висота над рівнем моря – 90м. Воно знаходиться на каналі річки Бега, що пов'язує Тімішоару з Дунаєм.

Місто знаходиться в межах помірного кліматичного поясу, але за умовами зволоження наближається до морського. Найтепліший місяць — липень із середньою температурою 21.7 °С, а найхолодніший — січень, із середньою температурою -1.7 °С.

Складна історія та трагічні події, які відбувались в різні часи у Тімішоарі вплинули на формування сучасного образу міста. Тімішоару іноді називають «маленьким Віднем», адже більша частина архітектури центру міста складається з будівель, споруджених ще в епоху Габсбургів. Також Тімішоара в Румунії асоціюється з революцією 1989 року. Воно було оголошене першим вільним містом у Румунії, а події, що там відбувалися, безпосередньо посприяли поваленню диктатури Ніколае Чаушеску.

Чисельність населення в місті Тімішоара на 2023 рік становить 317 651 чоловік. Тімішоара є одним з 266 міст Румунії і займає 4 місце за чисельністю населення в Румунії. Площа міста — 130,5 км². Густота населення становить

2575 осіб/км². Місто вирізняється дуже строкатим національним складом та існуванням різних релігійних конфесій. Упродовж століть тут пліч-о-пліч жили й живуть люди різного походження і віровизнання. Крім румунів, у ньому проживають угорці, німці та серби, представники інших народів. Місто є центром Тімішоарської архієпископії Румунської православної церкви та Тімішоарської єпархії Сербської православної церкви.

Тімішоара сьогодні є важливим промисловим, торговим, освітнім, науковим та культурним центром Румунії. У місті розвинене машинобудування (виробництво електромоторів, сільськогосподарських машин), текстильна і харчова (цукрова, спирто-горілчана, плодоконсервна тощо), хімічна та нафтохімічна, шкіряно-взуттєва, фарфоро-фаянсова промисловість.

Розвиток міста Тімішоара відбувається дуже динамічно. В даний час у переліку найбільш успішних міст Румунії воно займає друге місце після Бухаресту. Великі концерни, такі як «Nestle», «Procter&Gamble», фірма з виробництва покришок «Continental AG» та міжнародна компанія «Linde AG» (займається технічними газами) – вкладають сюди чималі інвестиції.

Громадський транспорт міста представлений 10 трамвайними, 8 тролейбусними та 20 автобусними лініями. У місті розташований третій за пасажирообігом аеропорт у країні. Місто є важливим залізничним та транспортним центром і пов'язане з усіма іншими великими містами Румунії.

Тімішоара вважається у Румунії досить потужним науковим та освітнім центром. Адже ще з 1920 році в місті діє Політехнічна школа, яка згодом набула статусу інституту. А у 1991 році, постановою уряду Румунії вона набула нового статусу і була перейменована на Технічний університет у Тімішоарі. З 1962 року у місті діє Західний університет Тімішоари. Обидва ВНЗ мають статус науково-дослідних центрів і входять до п'ятірки найкращих університетів Румунії.

Місто є привабливим і в туристичному аспекті – на гостей чекає багата культурна й розважальна пропозиція: пам'ятки архітектури, сакральні споруди, природні парки, художній музей та сучасний арт-центр тощо. Таким чином, місто Тімішоара позиціонується як населений пункт з розвинутою промисловістю, інфраструктурою, освітою та рекреацією. Всі ці моменти є

позитивними для міграцій людей. А ще воно є досить ліберальним та толерантним у питаннях національностей та віросповідання, що піднімає його оцінку в очах біженців. Адже багаторічна історія сусідства багатьох країн навчила людей не просто терпимості, а й поваги один до одного. Це вселяє почуття безпеки на чужій землі. Можливо, саме тому українці давно оселялись в Тіміші, адже статистичні дані про них існують ще з середини ХХ століття.

За результатами перепису 2002 р. в Румунії існувало 12 комун, де більшість населення становили українці. Одна з них – Щука, розташована саме у повіті Тіміш. На той час у ній нараховувалось 1838 осіб, з яких 1170 були українцями (63,7%). В релігійному відношенні жителі розподілялись так: православні становили 46,9 %, старообрядці 26,0 %, п'ятидесятники 23,1 % [29].

А в самому повіті українці на 2011 рік становили 11,5 % (5 953 осіб). Українська мова не має широкої підтримки в країні, а отже – і в регіоні, але у Тімішському повіті вже давно є по одній українській секції в румунських ліцеях. В місті Тімішоара розташований Український культурний дім повіту Тіміш. На регіональній студії Тімішоари існують щотижневі 15-20 хвилинні радіопередачі українською мовою (13-17 год/рік).

Після 24 лютого 2022 року Тімішоара, як і більшість Румунських міст розпочала прийом біженців з України. На початкових етапах конфлікту у місті швидко створили центр підтримки (“Тімішуара для України”), що співпрацював з місцевими неурядовими організаціями та волонтерами, щоб допомогти напливу біженців. Колектив із 25 працівників відділу соціальної допомоги працював для забезпечення добробуту мешканців.

Для підтримки біженців та мігрантів із легальним статусом було створено спеціальну команду із семи осіб, у тому числі ліцензованих соціальних працівників з досвідом роботи з вразливими групами. Зусилля цієї команди вплинули на близько 4000 українських біженців, демонструючи рішучість міста надавати допомогу [29].

Всю територію Румунії поділили на 6 інтеграційних регіонів, до кожного з яких віднесені певні адміністративні одиниці. Регіони мають свої центральні установи де надають всю необхідну юридичну допомогу, контролюють

легалізацію біженців та допомагають адаптуватись в новій країні. Місто Тімішоара разом з округами Арад, Біхор, Хунедоара, Мехединці, Караш-Северин відносяться до Регіону 5, де AIDRom у співпраці з MOM та філантропією Орадя реалізує проект «Інтеграційні послуги для бенефіціарів форми захисту та для іноземців, які легально проживають у Румунії, у Західному регіоні» (Рис.2.6) [7].

Загальна мета діяльності інтеграційних програм полягає в підвищенні рівня інтеграції та адаптації вимушених мігрантів з можливістю та правом перебування в Румунії. Для цього залучають місцеві громади та інституції з наданням комплексних послуг .

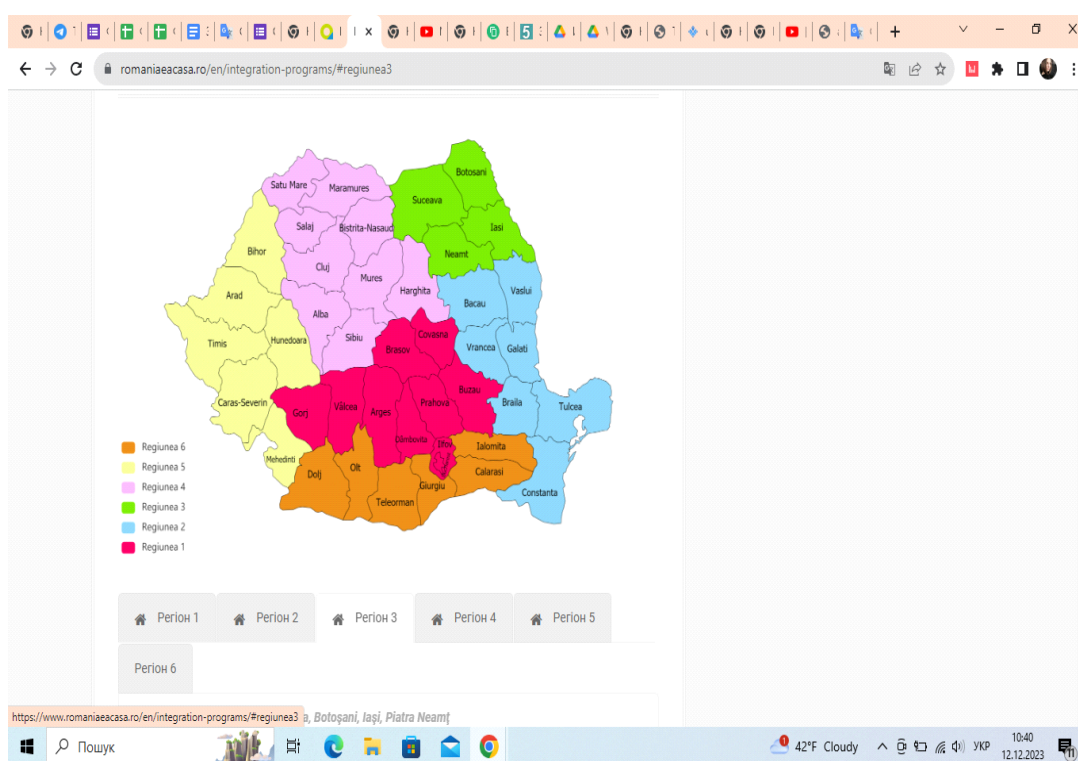

Рис.2.6. Регіональний поділ Румунії де функціонують інтеграційні програми для українських біженців

Інтеграційні програми в Регіоні діють для досягнення поставлених цілей:

- Підвищення рівня соціальної інтеграції ВР та РТТ у регіоні 5 шляхом розробки та підтримки індивідуальних програм інтеграції, а також їхнього доступу до комплексних соціальних послуг;
- Розвиток і консолідація місцевих міжінституційних мереж підтримки для сприяння інтеграції ВР і РТТ у округах: Біхор, Арад, Тіміш, Караш-Северин, Хунедоара та Мехединці.

- Підвищення ступеня залучення представницьків з іноземних громад, а також створення та консолідація мереж місцевих волонтерів для інтеграції ВР та РТТ у округах: Біхор, Арад, Тіміш, Карас-Северін, Хунедоара та Мехедінті;

- Пропоновані послуги: Регіональні інтеграційні центри в Орадї та Тімішоарі безкоштовно пропонують іноземним громадянам свою допомогу за такими пунктами:

- Соціальні, юридичні та інформаційні консультації;
- Культурні заходи та курси вивчення румунської мови;
- Підтримка в пошуку роботи та проведення зустрічей з потенційними роботодавцями;

- Матеріальна допомога малозахищеним категоріям населення;
- Розрахунок медичних послуг;
- Оплата транспорту до ЧРІ/ЦРКПСА (на основі квитка на мікроавтобус/потяг);

- Підтримка еквівалентності дипломів, врегулювання перекладів документів;

- Оплата медичного страхування (максимум 1 рік для ВР, максимум 6 місяців для РТТ);

- Фінансовий стимул для тих, хто активно бере участь в інтеграційній пропорції (150 лей);

- Супровід та посередництво для доступу до громадських послуг;
- Субсидування витрат на приладдя та допоміжні навчальні матеріали (книги, зошити, олівці, спортивний інвентар, акварель, рюкзак тощо) – 450 лей/дитина;

- Субсидування витрат, необхідних для зарахування до ясел, дитячого садка – 200 лей / місяць / дитина;

- Можливість залучитися до волонтерської діяльності;

- Можливість участі в таборах розвитку особистості.

Послугами можуть скористатися іноземні громадяни, які мають право на легальне проживання в Румунії (громадяни третіх країн) або ті, хто користується формою захисту румунської держави (статус біженця або додатковий захист) [7].

Програма підтримки Тімішоари є багатогранною та охоплює різні аспекти життя біженців та тих осіб, що їм допомагають. Так, перший рік господарям надавалися фінансові пільги для розміщення українських біженців, забезпечуючи мінімальні умови проживання. Однак остання програма перераховує фінансову підтримку безпосередньо біженцям і вимагає підтвердження зусиль щодо інтеграції, таких як пошук роботи або зарахування дітей до навчання.

Обов'язки команди поширюються на зарахуванням до школи, пошук роботи та доступом до медичних послуг. Співпраця з громадськими організаціями надає додаткові напрями підтримки, зокрема психологічне консультування та матеріальну допомогу. Центр допомоги біженцям в Тімішоара активно функціонує і сьогодні (Рис.2.7)

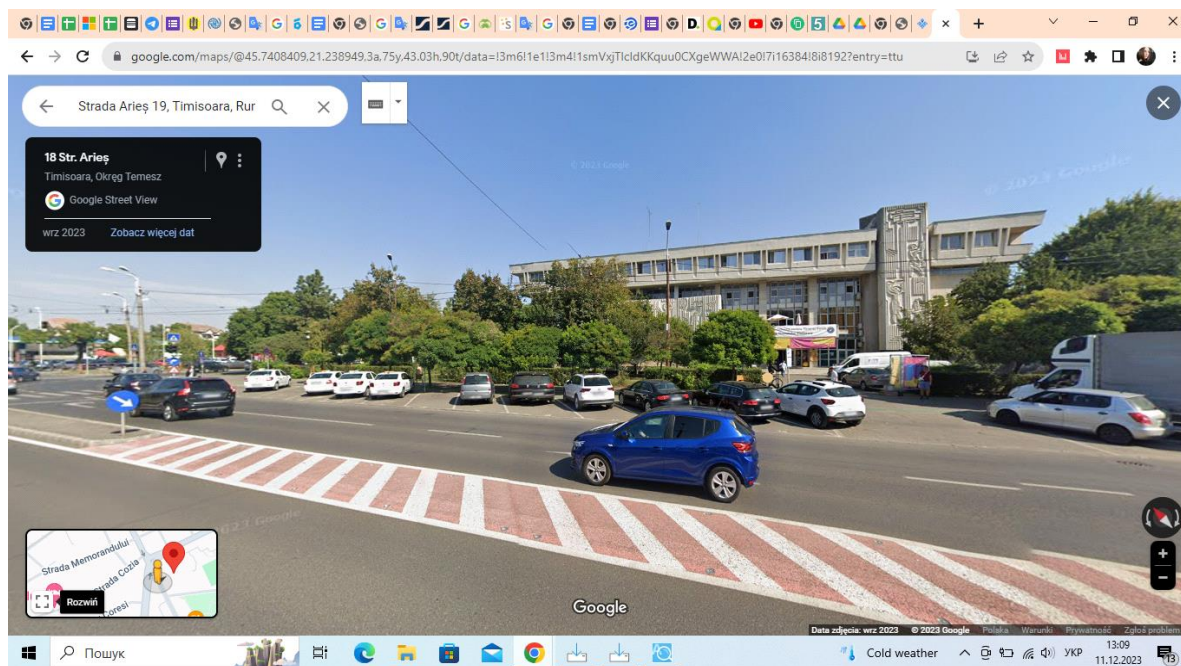

Рис.2.7. Центр допомоги біженцям в місті Тімішоара

Молодіжна фундація округу Тіміш (FITT) через програму [«Українці в Тіміш»](#) пропонує психологічну підтримку, допомогу в пошуку роботи, курси румунської та англійської мов. На сайті <https://dopomoha.ro/ro> Тімішоара має власний розділ, де надає багато інформації для тих людей, що приїхали в місто і потребують допомоги. На сайті можна знайти важливі контакти (імміграційне бюро, екстрена допомога, Червоний хрест); подана інформація, необхідна для

проживання, харчування та програми підтримки інтеграції; перераховані місця, куди можна звернутись за медичною та психологічною допомогою.

Місцеві мешканці та українські біженці також об'єднуються для вирішення різноманітних проблем. Це помітно навіть за інформацією в соціальних мережах: створюються групи підтримки, люди діляться інформацією тощо.

Однією з найчисельніших груп, що об'єднує людей у соціальних мережах Тімішоари є група "Об'єднані за Україну". У ній нараховується більш як 276 тисяч учасників (на грудень 2023 року), серед яких і місцеві жителі і біженці з України. Інформація оновлюється постійно, переважає українська та російська мова спілкування. Люди пропонують роботу, житло, лікування, влаштування дітей у навчальні заклади, діляться товарами першої необхідності, дають поради тощо.

LOGS Grup de Initiative Sociale - благодійна організація, зареєстрована в Тімішоарі. Читачами її сторінки є 6.5 тисяч людей. Ця організація надає різноманітну допомогу для біженців з України. Паралельно вони здійснюють просвітницьку діяльність для покращення відносин між біженцями та місцевими людьми. Так, вони розробили комплекс освітніх технологій, які вже використовують вчителі для проведення занять по психологічній адаптації українців, по формуванню толерантного ставлення до мігрантів. Дана організація провела також онлайн - опитування місцевих мешканців та біженців щодо послуг, які вони надають. Респонденту пропонується набір питань про кількість та якість послуг, які вони отримали в організації. Даний моніторинг проведений для виявлення недоліків та покращення роботи з біженцями.

В Тімішоарі створена школа для дітей, родини яких планують повернутись в Україну - Ukrkidshub. Вони проводять очні заняття з дітьми українською та англійською мовами. Проект надає можливість дітям навчатись, спілкуватись, ефективно організувати свій час, розвивати здібності. Пропонують заняття для учнів початкової школи, середньої та старшокласників. Всі вчителі, шкільна програма - українські.

В місті працюють також групи для українських дітей у садочках. Вони забезпечують їх адаптацію до нових умов життя та за необхідності пропонують реабілітаційні послуги (Рис.2.8).

Рис.2.8. Українські групи в садочках Тімішоари

Отже, в місті Тімішоара склались досить перспективні умови для тимчасового проживання українських біженців. Це стосується і житлових, соціально - побутових умов та психологічного клімату.

РОЗДІЛ ІІІ

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ СПРИЯННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ З УКРАЇНИ ТА СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ЇХ ПОВЕРНЕННЯ

3.1. Проблеми та успішні приклади інтеграції вимушених мігрантів з України в місті Тімішоара

Власне наукове дослідження базувалось на опитуванні українських біженців та місцевого населення. Для об'єктивного аналізу ми опитували людей різного віку та статі. Загальна кількість опитаних становить 46, серед яких 10 респондентів - чоловіки, а 37 - жінки. Більшість українських біженців це жінки з неповнолітніми дітьми та молодь до 18 років. Чоловіки призовного віку мали можливість безперешкодного перетину кордону лише 24 лютого, а далі уряд ввів заборони на виїзд для певних категорій людей (Рис.3.1).

Вкажіть вашу стать?
47 відповідей

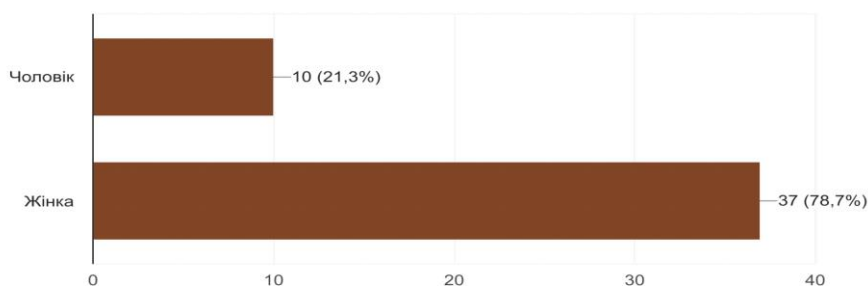

Рис.3.1. Розподіл респондентів за статтю

Більшість опитаних входять до вікової групи 18-30 років - 47,8 %, до групи 41-50 років належать 13 % опитаних, 32,6% - біженці віком від 31 до 40 років, 6,5 % - громадяни від 51 до 60 років. В опитуванні не взяли участь особи до 18 років та старше 60 років (Рис.3.2).

Ваша вікова категорія
46 відповідей

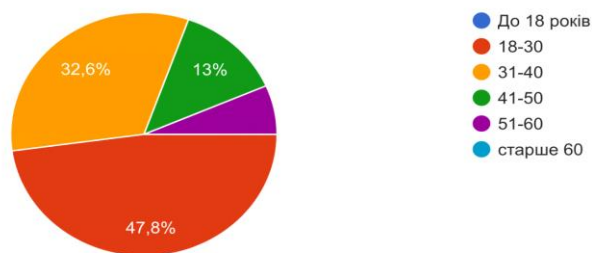

Рис.3.2. Вікова структура опитаних українських біженців

Щодо освіти опитаних українських біженців, то майже 64 відсотків мають вищу освіту, 17 % з усіх мають технічну або професійну освіту, 19,1 % опитаних мають лише повну середню освіту (Рис.3.3).

Ваша освіта
47 відповідей

Рис.3.3. Освіта опитаних респондентів

Більшість українських біженців, що приймали участь в опитуванні, приїхали до Румунії з Київської області - 8 респондентів, з Рівненської та Дніпропетровської області - по 5, з Одеської, Закарпатської та Кіровоградської - 4 осіб. Також є мігранти з Донецької, Кіровоградської, Житомирської, Вінницької, Запорізької, Сумської, Львівської, Черкаської, Чернігівської, Харківської областей. Бачимо, що опитані вимушені мігранти не мають чіткої приналежності до певного регіону - прихистку потребували громадяни з усіх областей (Рис.3.4).

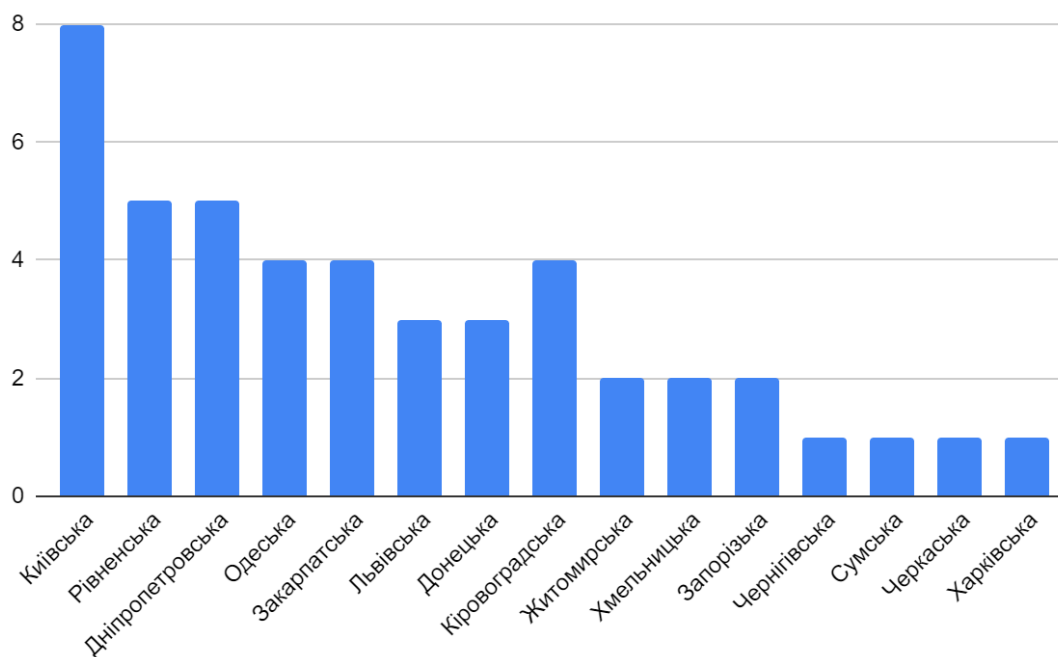

Рис.3.4. Географія регіону походження українських біженців

Після приїзду в Румунію, біженці змушені протягом 90 днів подати заявку на отримання статусу тимчасового притулку. Для цього потрібно звернутися до румунських органів влади. Це може бути прикордонна поліція або Генеральна інспекція з питань імміграції, або Регіональний центр процедур та розміщення шукачів притулку. Але міграція населення у 2022 році відбувалась не заплановано, спонтанно і багато наших громадян не мали відповідних документів для виїзду за кордон. Румунія, як і більшість країн, дозволила в'їзд на свою територію з будь-яким документом, який засвідчує особу. Більшість опитаних мали актуальні біометричні закордонні паспорти або візу, і лише 2 перетнули кордон лише з українським паспортом.

Респонденти також відповідали на питання, як саме здійснювали міграцію: 38,3% - приїхали в місто самостійно, 40,4% - приїхали з неповнолітніми дітьми, 21,3% - виїхали з іншими своїми родичами. Жоден з опитаних не виїхав як опікун. Чоловіки, що брали участь в опитуванні перетнули кордон 24 лютого і не потрапили під заборону виїзду (Рис.3.5).

Міграція з України
47 відповідей

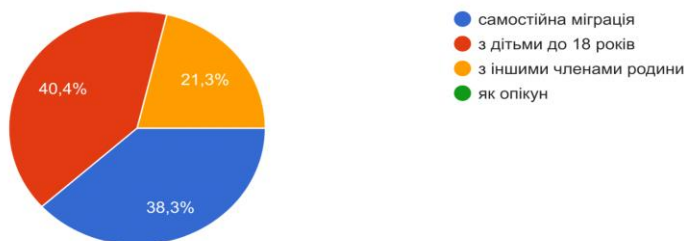
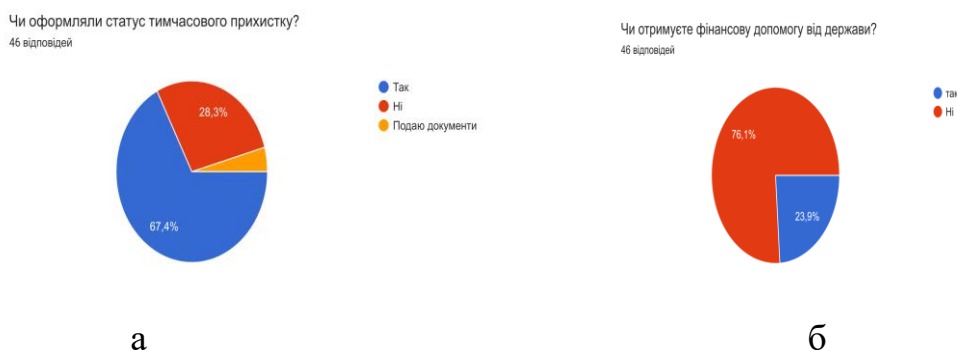

Рис.3.5. Особливості міграції українських біженців у Тімішоару

Наші громадяни в кожній країні, де отримали прихисток, мали можливість отримати певні державні виплати та допомогу від різних міжнародних організацій. Право на допомогу мали всі біженці, але чи оформляти її - це вирішують самі громадяни - біженці. З усіх опитаних, майже 68% оформили статус тимчасового прихистку, 28,3% - не мають такого статусу, 4,3 % - наразі оформляють необхідні документи для отримання статусу біженця. Цікаво, що на грудень 2023 року майже 77 % опитаних нами респондентів не отримують на даний час жодної фінансової допомоги від міжнародних організацій та держави (Рис.3.6).

**Рис.3.6. Оформлення тимчасового захисту біженцями (а),
отримання фінансової допомоги біженцями (б)**

Майже 62% біженців приїхали в Тімішоару з дітьми, з них наразі 45,7% відвідують школу чи садок, 13% навчаються в вищому навчальному закладі, але більше 41 % не відвідують ні школу, ні дошкільний заклад. Для наших громадян створені всі умови, щоб діти мали змогу отримувати освіту. В школах міста українських дітей приймають в класи без жодних перешкод, а в румунських садочках відкриті українські групи (Рис.3.7).

Чи відвідують діти садочок чи школу ?
46 відповідей

Рис.3.7. Відвідування шкіл та дошкільних закладів українських дітей

Але будь-яка допомога має свої терміни. Тривалий час українці жили за рахунок країн, які їх прийняли. Але кожен з нас розуміє, що важливо працювати і отримувати заробітну плату для забезпечення комфортного життя родини. Тому ми опитали українських біженців у Тімішоарі щодо їх зайнятості на даний момент (Рис.3.8).

Чи вдалось вам знайти роботу ?
47 відповідей

Рис.3.8. Діаграма зайнятості українських біженців

Близько 61,7 % з усіх опитаних працюють, з них 42,6 % змогли знайти роботу, схожу до тієї, що була в Україні, а 19,1 % - не дуже задоволені новою роботою, оскільки на їх думку вона гірша ніж вони мали в Україні. Дещо більше, а саме 23,4% українців хочуть працювати, але не мають можливості додаткового догляду за дітьми. Багато з опитаних продовжують працювати віддалено на українські компанії.

На питання про місце проживання українських біженців, ми отримали такі результати: 71,7 % - мають змогу проживати самостійно і оплачувати житло без допомоги держави чи родичів. Це свідчить про те, що цій групі мігрантів вдалося налагодити життя в чужому місті та вони можуть себе досить непогано забезпечувати матеріально. Досить значний відсоток біженців змушені проживати в орендованій кімнаті. З діаграми бачимо, що майже порівну біженці

проживають в спеціальних центрах та орендують житло за яке сплачує хтось інший (Рис.3.9).

Де ви проживаєте?
46 відповідей

Рис.3.9. Місце проживання українських біженців в Тімішоара

Кожен біженець та мігрант стикається постійно з рядом перешкод і проблем в чужій країні. Для багатьох головною проблемою є мова - 55,3 % респондентів вказали її як головну перепону на шляху адаптації до життя в Тімішоара. І це є закономірно, адже більшість не планували переїзд в іншу країну і ніяк не були готовими до такого стресу. Другою проблемою в рейтингу є вартість послуг в Румунії - 23,4 %, легалізація в цій державі - 19,1 %, а пошук житла став проблемою для 17% опитаних. Досить значний відсоток респондентів вказали інший (свій) варіант проблеми -31,9 %, а це 15 осіб від загальної суми опитаних (Рис.3.10).

Які перешкоди для вас є найважливіші в новій країні?
47 відповідей

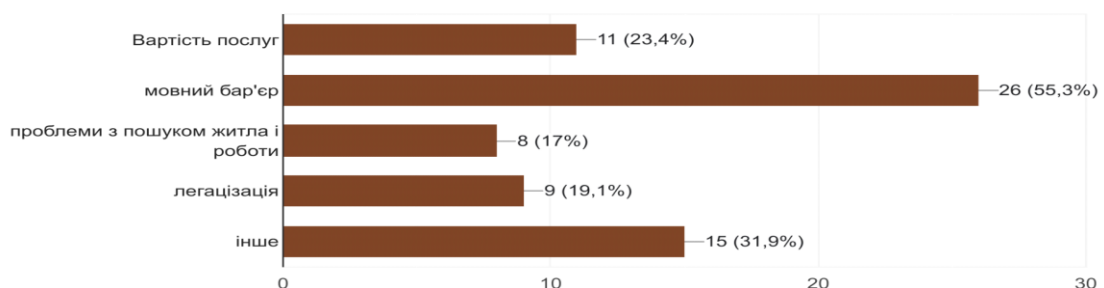

Рис.3.10. Проблеми з якими стикалися українські біженці

Військові дії, вимушена міграція, втрата зв'язків з родиною - все це вплинуло на емоційно-психологічний стан наших громадян. Румунія відразу організувала центри надання психологічної підтримки. Більшість респондентів (за проведеним нами опитуванням) не звертались до таких центрів за допомогою

- 85,1%, 10,6 % - хочуть отримати психологічну допомогу, але не знають куди звернутись, 4,3 % - звертались та отримують психологічну допомогу (Рис.3.11).

Чи отримуєте ви психологічну допомогу?
47 відповідей

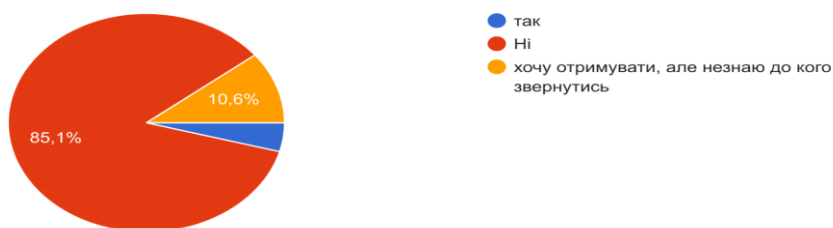

Рис.3.11. Отримання психологічної допомоги біженцями з України

Опитані біженці поділились також своїми планами на майбутнє, адже життя кожного з них кардинально змінилось. В Україну хочуть повернутись 48,9 %, залишитись в Румунії планує 25,5% респондентів, такий же відсоток біженців в майбутньому планує переїхати в інші країну. Значний відсоток тих, хто хоче повернутись в Україну пояснюється бажанням жити поряд з друзями та рідними, вільно розмовляти українською мовою та жити звичним життям (Рис.3.12).

Плани на майбутнє?
47 відповідей

Рис.3.12. Плани українських біженців на майбутнє

Наші біженці в Румунії отримували всю необхідну допомогу: юридичну, фінансову, психологічну, гуманітарну тощо. Багато українців щиро вдячні Румунії в наданому прихистку, серед основних переваг міста Тімішоара респонденти вказали досить спокійний темп життя, комфорт та відчуття безпеки, водночас ціни на проживання не значно відрізняються від цін в Києві. Частка вимушених мігрантів обирала країну і місто через те, що тут вже проживали їхні родичі чи друзі, які запропонували допомогу.

безкоштовне житло - все це спричинило хвилю невдоволення в громадян приймаючих країн. Виникали міжнаціональні та мовні конфлікти, часто відбувались мітинги щодо скасування допомоги біженцям з України тощо. Румунія не є винятком, довгий час вона перебувала під впливом російської влади і за два роки війни допомога для України рідко афішувалась у засобах масової інформації. Це пояснюється не бажанням відкрито виступити проти росії, а Україна не сприймається як близька держава, з якою потрібно підтримувати якісь особливі, серйозні зв'язки. Водночас румуни згодні з тим, що Україну і українців потрібно підтримувати, як сторону, постраждалу від нападу агресора.

На питання: “чи були у вас конфлікти з українськими біженцями?” всі опитані надали однакову відповідь, що за весь період перебування біженців в місті - в них не було суперечок чи міжнаціональних конфліктів. З 24 опитаних 87,5 % не прийняли до своєї оселі українських біженців, надали своє житло чи прийняли на певний час до себе переселенців лише 4 %, і 8,5 % - не наважились надати прихисток незнайомим людям.

З програмою Румунського уряду щодо допомоги українським біженцям погоджується 87,5% опитаних, не погоджується 8,2 %, а взагалі не ознайомлені та не цікавляться програмами допомоги українцям - 4 % (Рис.3.14).

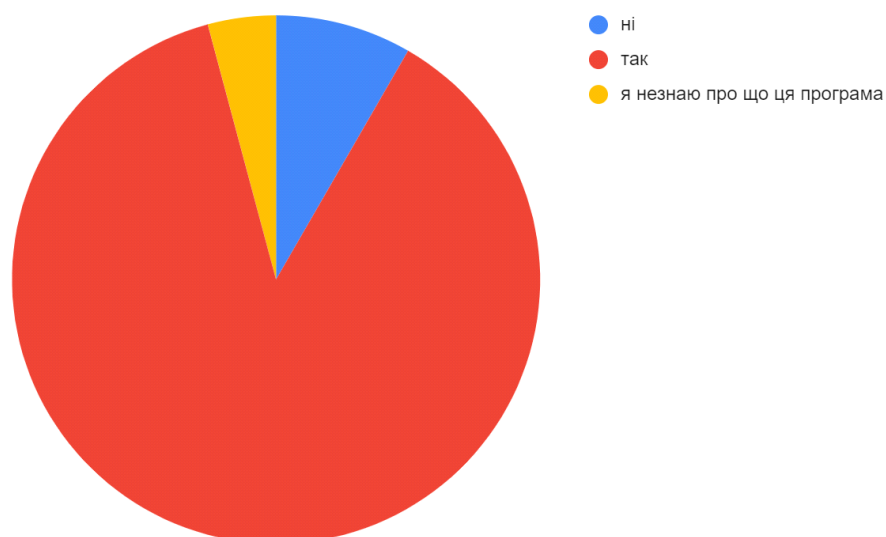

Рис.3.14. Ставлення румунів до програми допомоги українським біженцям

Багато з опитаних вказали, що відчувають несправедливість до себе, як до громадянина Румунії, через значну фінансову допомогу біженцям - 60 % .

Респонденти не розуміють чому соціальна допомога для вимушених мігрантів є майже такою ж, як мінімальна заробітна плата румуна. Близько 35 % все ж розуміють, що наші громадяни змушені були покинути свої домівки і робочі місця, і не планували переїзду в іншу країну, і така допомога їм просто необхідна. Решта 5% - це особи, які в принципі не відчують несправедливості і на їхнє життя це не впливає, але все ж вони не згодні з наданням значної фінансової допомоги та безкоштовного житла.

В ході такого опитування нам вдалось оцінити ставлення до українських вимушених мігрантів в Румунії, рівень допомоги яку надають нашим громадянам, особливості життя, головні проблеми з якими стикаються мігранти та плани на майбутнє. Можна зробити висновок, що більшість переселенців задоволені умовами та ставленням до себе, багатьом вдалось знайти роботу та асимілюватись, але все ж значна кількість хоче повернутись до України і продовжити життя в своїй державі [32].

3.2. Підходи до формування політики інтеграції/повернення вимушених мігрантів з України

Після деокупації значної частини території України багато біженців почали задумуватись про повернення додому і значна їх частина вже повернулась на рідну землю. Сьогодні різні дослідницькі центри займаються моніторингом ситуації щодо українських біженців, в тому числі і на рахунок їх повернення в Україну.

Дослідження показали, що з тих, хто виїхав за кордон на даний момент повернулися до України лише 18%. Головною причиною повернення респонденти називають емоційну важкість перебування за кордоном. Саме туга за Батьківщиною для половини опитаних (49%) стала тим фактором, який став вирішальним для повернення додому. З наступних вказаних причин виділяються: припинення чи зменшення кількості обстрілів населеного пункту де мешкав респондент (18%), складності комунікації, незнання мови за кордоном (17%), брак власних фінансових ресурсів (17%). 14% повернулися, оскільки не знайшли підходящого житла, 12,6% не знайшли роботу, що відповідає

кваліфікації; 12% повернулися з ідейних міркувань, оскільки у такий час обов'язок українця — бути на Батьківщині, 10% повідомили, що з'явилася можливість працевлаштування чи відновлення роботи в Україні [22].

За дослідженнями центру Разумкова лише 28% українців вірять, що в Україну повернется більшість наших громадян. Що ж до думки експертів, то вона є досить неоднозначною, але більшість з них (39%) вважають, що серед біженців, що виїхали за кордон після 24 лютого 2022, повернуться в Україну після завершення війни лише від 50% до 69%.

До чинників, що сприятимуть поверненню біженців в Україну, найчастіше респонденти відносять можливості для працевлаштування та професійного розвитку (на це вказали 89% експертів) [22].

Слід відмітити, що програма по поверненню українських біженців на Батьківщину вже почала функціонувати, вона розробляється з 2022 року, тобто, через кілька місяців після початку повномасштабного вторгнення. Адже держава розуміє, як важливо повернути біженців додому і вже зараз уряд планує роботу в даному напрямку.

Наразі головним документом для формування політики інтеграції/повернення вимушених мігрантів з України є Проект Плану відновлення України, створена також Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Це матеріали робочої групи «Повернення громадян, які тимчасово переміщені, зокрема за кордон та їх інтеграції в суспільно-економічне життя держави». Відповідний комітет (№ 6) почав працювати над даним проектом ще у липні 2022 року.

Візія документу: громадяни України повернулися і залишилися в Україні, де поважаються цінності та свободи ЄС, інтегрувалися до суспільного життя в громадах та долучаються до відбудови держави після війни [47].

У проекті вказано, що для повернення громадян необхідно щоб відбувався узгоджений розвиток усіх державних політик, у центрі яких людиноцентричність і повага до прав людини, що забезпечується через впровадження інтеграційної політики. Інструментом для цього є пропозиції щодо створення комфортних умов для проживання, роботи, ведення бізнесу і для

відновлення рівня безпеки. Держава створює умови, а громадяни самі роблять вибір, коли повертатися до громад, з яких вони вимушено виїхали з початком війни. Це має бути природнім рухом, який держава може підтримати шляхом зацікавлення, створенням умов, але не примусом [47] .

Сьогодні українці мають ширший доступ до свобод європейського суспільства (свобода пересування осіб, свобода пересування працівників, товарів, капіталів). Тому цей фактор необхідно обов'язково враховувати при формуванні інтеграційної політики, щоб створити конкуренцію умовам Європи та повернути додому наших громадян.

Проект визначає три етапи повернення вимушених мігрантів з України:

1 етап: червень 2022 року – кінець 2022 року

2 етап: січень 2023 року – грудень 2025 року

3 етап: січень 2026 року – грудень 2032 року.

Робочої групою напрацьовані три цілі, які ставляться перед нашою державою для реалізації даного проекту:

- *Загальна ціль I.* Створення Урядом України привабливих соціально-економічних та інфраструктурних умов для громадян України повернутися і залишитися в Україні.

- *Загальна ціль II.* Вироблення нової партнерської взаємодії між Україною та ЄС щодо повернення в Україну її громадян.

- *Загальна ціль III.* Забезпечення злагодженості у формуванні та реалізації інтеграційної політики шляхом міжсекторальної взаємодії органів влади та місцевого самоврядування.

Для кожної з цих загальних цілей визначено проміжні цілі на кожному з зазначених етапів реалізації проекту, вказані ризики та вимірювані показники досягнення цілей, перераховані заходи різних напрямків, які потрібно розробити та здійснити (у соціальній сфері, юридичній, економічній, в державному управлінні та в місцевих органах самоврядування).

Проект передбачає також створення інтеграційної інформаційної інтерактивної платформи взаємодії та підтримки переміщених осіб “Самореалізація в Україні” та впровадження інструменту “Ситуаційно-

консультаційний центр” на базі Національного агентства з питань захисту прав і свобод громадян України (за умови створення такого), які отримали тимчасовий прихисток на території держав - членів ЄС та інших держав [47].

Документом визначені головні проблеми, які потребують вирішення в даному напрямку: кордони України повинні бути безпечними і сприяти інтеграції з ЄС, але в країні мають бути створені умови, що сприятимуть поверненню її громадян; міграції через військові дії становлять загрозу демографічному стану України та сприяють відтоку кваліфікованих спеціалістів з усіх сфер суспільного життя.

Також пропонуються нові державні проекти, які потрібно розробити та впровадити в життя для повернення українських біженців: Новітня інтеграційна політика України та Новий порядок денний для інтеграції та мобільності громадян.

Таким чином, уряд України та профільні міністерства вже напрацьовують підходи до формування політики інтеграції/повернення вимушених мігрантів з України. Наразі триває перший етап реалізації даної політики, а саме - визначення стратегічних завдань, напрямків роботи, пошук партнерів та забезпечення її правової і фінансової складових. Підготовка та чітке відпрацювання всіх теоретичних моментів дозволить негайно розпочати активну фазу втілення політики повернення вимушених мігрантів відразу після звільнення усіх окупованих територій України.

ВИСНОВКИ

Міграційні процеси в сучасному світі є головною рушійною силою, завдяки якій відбувається обмін трудовими ресурсами. В умовах глобалізації, панування свободи та демократії, відкритості країн до мігрантів процес переселення стає простішим, менш психологічно травматичним та швидшим.

Міграція - це багатогранне явище, яке ускладнюється внаслідок економічних та соціальних змін, що відбуваються в суспільстві. Демографічна ситуація України перебуває в складному становищі починаючи з 1993 року, коли розпочалось масове скорочення населення внаслідок природних та механічних рухів. За роки незалежності велика кількість українців виїхали за кордон, головними рушійними факторами, що сприяли міграції були економічні та політичні проблеми в країні. Найбільша міграційна хвиля відбулась після 24 лютого 2022 і була спричинена повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України. Виїзд кількох мільйонів громадян України (здебільшого молодих і економічно активних) позначиться й на демографічному портреті українського населення, й на економічній спроможності України. Звісно, така вимушена міграція не є постійною, але все ж третина вимушених мігрантів не планує повертатися зовсім, а переважна більшість — не повернеться в найближчій часовій перспективі. Досить невтішним є і віковий розподіл — що молодша людина, то менше вона схильна до повернення.

Досліджуючи вимушену міграцію в Румунію, можемо зробити висновки, що країна не є надто привабливою для мігрантів, загальна кількість переселенців близько 100 000 осіб (до порівняння в Молдові, яка в рази менша за площею, знаходиться така ж кількість біженців). Румунія і до війни не мала близьким міжнародних відносин з Україною, а навпаки часто її політичний орієнтир був звернутий до росії.

Аналізуючи результати опитування українських переселенців в Румунії, бачимо, що вибір країни відбувається зазвичай через наявність родичів чи знайомих, які б змогли допомогти адаптуватись на новому місці. Досить багато переселенців приїхали з Центральної та Західної України, значно менше з Східних областей. Враховуючи військовий стан, право виїзду мали

лише окремі категорії людей, тому головний склад українських біженців в усіх країнах - це молодь і жінки з дітьми. Всі вони мали можливість отримати статус тимчасового прихистку, що дозволяв користуватись різними пільгами.

На другий рік війни, багато вимушених мігрантів в місті Тімішоара відмовились від статусу тимчасового прихистку, таке рішення приймається для того, щоб повністю легалізуватись і мати доступ до ринку праці. Респонденти під час опитування вказали, що на сьогоднішній день вони змогли звикнути та адаптуватись до нових умов життя. Цьому сприяли утворення центрів допомоги біженців, відкриття українських класів та груп в садочках, лояльне ставлення місцевого населення, згуртованість українців та формування власної української громади.

Було встановлено, що головними міграційними бар'єрами були незнання мови, невпевненість в правильності прийняття рішення мігрувати за кордон, значно вищі ціни на товари та послуги ніж в Україні. Відповідно до пережитого стресу значна кількість мігрантів зверталась до центрів надання психологічної допомоги, але на сьогодні відсоток таких звернень значно скоротився, адже людині властиво адаптовуватись до нових умов існування. В ході аналізу результатів дослідження було встановлено, що багато переселенців мають змогу самостійно орендувати житло, є працевлаштованими, діти мають можливість навчатись тощо. Все це говорить про те, що маючи більш-менш нормальні умови проживання значна кількість українців може залишитись в Румунії.

За аналізом проведених досліджень, місцеві жителі нейтрально ставляться до вимушених мігрантів, в місті не спостерігається жодної агресії чи конфліктних ситуацій. Більшість румунів розуміють необхідність допомоги українцям, але все ж відчувають певну несправедливість стосовно значної фінансової допомоги біженцям.

Вимушена міграція негативно позначилась на економічному становищі України, адже за кордоном перебуває 20% трудових ресурсів, саме тому уряд нашої країни розробляє програми та алгоритми повернення наших громадян на Батьківщину. В майбутньому тема вимушеної міграції, як внутрішньої так

і зовнішньої, буде актуальною і вимагатиме наукового дослідження, адже політична і військова ситуація в світі є надто напруженою. Проблема мігрантів не є локальною, а впливає на соціально-економічне середовище багатьох країн і досить часто негативно. Прогнозуємо, що досить скоро уряди країн будуть закривати кордони і значно обережніше ставитись до мігрантів. Адже практика показує, що мультинаціональність, змішаність народів та їх культур, менталітетів не дає можливості контролю та спричиняє супротив і хаос, що в майбутньому може спричинити безліч конфліктів та не одну вимушену хвилю міграцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Andrew Schoenholtz, Patricia Fagen, and et. al. The Uprooted: Challenges in Managing Forced Migration: Lexington Books, 2005. 303 p.
2. Belot, M., Ederveen, S. (2012). Cultural barriers in migration between OECD countries. Journal of Population Economics, 25(3), P.1077-1110
3. Brettell, C., & Hollifield, J. (Eds.) (2015). Migration theory: talking across disciplines. New York: Routledge.
4. Castles S. The international politics of forced migration. edited by Leys, Colin and Panitch, Leo. London: Merlin Press, 2003. P. 173-192.
5. Cox D., Pawar M. The Field of Displacement and Forced Migration: Programs and Strategies / International Social Work: Issues, Strategies, and Programs. London: Sage, 2006. P. 291–323.
6. Global report on internal displacement 2019 / Internal displacement monitoring center, 159 p. URL: <https://www.internal-displacement.org/globalreport/grid2019/> (дата звернення 08.12.2023).
7. Integration programs. URL: <https://www.romaniaeacasa.ro/en/integration-programs/regiunea5> (дата звернення 09.12.2023).
8. International Organization for Migration. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf (дата зврнення 10.12. 2023).
9. James N. Gregory. Internal Migration: Twentieth Century and Beyond. Lynn Dumenil, New York: Oxford University Press, 2012. 50 p.
10. Kulischer E. M. Displaced Persons in the Modern World. The Annals of the American Academy of Political and Social Science. 1949. № 262. P. 166-177.
11. Mapped: The Ukraine Refugee Crisis in Europe. URL: <https://www.visualcapitalist.com/cp/map-ukraine-refugee-crisis-in-europe/europe/> (дата звернення 08.12.2023).
12. People under temporary protection-4.2 million. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/productseurostat20news/w/ddn-20231110-1> (дата звернення 12.12.2023).

13. Horvath K (2019) Migration background – Statistical classification and the problem of implicitly ethnicising categorisation in educational contexts. *Ethnicities* 19(3): 558–574.

14. Special report „Ukrainian refugees in Poland, the Czech Republic and Romania”. URL: <https://ewl.com.pl/en/special-report-ukrainian-refugees-in-poland-the-czech-republic-and-romania/> (дата звернення 12.12.2023).

15. UNHCR regional bureau for Europe: Ukraine situation. Flash update - 60, 27 November, 2023. URL: [file:///C:/Users/iragy/Downloads/Ukraine%20Situation%20Flash%20Update%20%2360%20\(27%20November%202023\).pdf](file:///C:/Users/iragy/Downloads/Ukraine%20Situation%20Flash%20Update%20%2360%20(27%20November%202023).pdf) (дата звернення 08.12.2023).

16. UNHCR Romania: Ukraine Refugee Situation Update, Weekly Update - 64, 18 September 2023. URL: <https://reliefweb.int/report/romania/unhcr-romania-ukraine-refugee-situation-update-weekly-update-64-18-september-2023> (дата звернення 12.12.2023).

17. World Migration Report 2020 / International Organization for Migration, 2019. 498 p. URL :https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (дата звернення 10.12.2023).

18. World Migration Report Update: Internally Displaced Persons / International Organization for Migration, 2018. 3 p. URL : <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-update-internallydispla-ced-persons> (дата звернення 08.12.2023).

19. Алексеева Т. І. Еволюція міграційних процесів крізь призму теорії міжнародних відносин. Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. № 24 (1). С. 10-13.

20. Блинова О.Є. Стратегії адаптації мігрантів: нові виклики сучасності. 2016. URL: <http://kspodn.onu.edu.ua/index.php/kunena/seksiya-9-multikultura-lizmta-globalizatsiya-v-politichnomu-protsesi-ukrajini-evropi-ta-svitu/10-blinova-o-e-m-kherson-strategiji-adaptatsiji-migrantiv-novi-vikliki-suchasnosti> (дата звернення 13.12.2023).

21. Войналович І.А., М.О. Кримова, Л.В. Щетініна. Вимушені переселенці: зарубіжний досвід, стан і реалізація їх прав в Україні / Соціально-трудова відносина: теорія та практика. 2014. № 2. С. 250 - 257.

22. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн східного партнерства. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf> (дата звернення 12.12.2023).

23. Географічна енциклопедія України: в 3 томах / [Відповідальний редактор О. М. Маринич]. Київ: «Українська радянська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1990. 480 с.

24. Гірник А., Гірник Г. Особливості адаптації українських освітніх мігрантів до умов життя за кордоном. Наукові записки. 2014. Том 162 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3932/Hirnyk_Osoblyvosti_adaptatsii_ukrainskykh_osvitnikh_mihrantiv.pdf;jsessionid=210DC13CFF3182B088750578F3094EB2?sequence=1 (дата звернення 08.12.2023).

25. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносина: Підручник. Київ: Знання, 2011. 390 с.

26. Гудзеляк І. Географія населення: Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 232 с.

27. Демографічний енциклопедичний словник/За ред. Д. І. Валентей. М.: Радянська енциклопедія, 1985.

28. Демяненко О.Є. Акультураційні стратегії та підготовка до міжкультурної взаємодії в поліетнічному просторі. Науковий блог «Острозька академія». 2013. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2013/akulturatsijni-stratehiji-tapidhotovka-do-mizhkulturnoji-vzaemodiji-v-polietnichnomuprostorii> (дата звернення 10.12.2023).

29. Допомога українським біженцям в Румунії. URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/article/dopomoga-ukrains-kim-bizencamu-rumunii-8912> (дата звернення 10.12.2023).

30. Економічна енциклопедія: у 3-х т., Т. 2 / Редколегія: С. В. Мочерний (відпов.ред.) та ін. Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. С. 385.
31. Експерт OSW: Румунія підтримує Україну, але без показних жестів. URL: <https://www.pap.pl/ua/ukrainian/news/ekspert-osw-rumuniya-pidtrimue-ukrainu-ale-bez-pokaznikh-zhestiv> (дата звернення 06.12.2023).
32. Європейський комітет з питань міграції, домашня сторінка, URL: http://www.coe.int/t/dg3/migration/European_committee_on_Migration/default_en.aspx (дата звернення: 12.12.2023).
33. Життя українських біженців у цифрах: результати дослідження на основі опитування українців у різних країнах. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zhyttya-bizhentsiv-u-tsyfrakh-doslidzhennya/32599058.html> (дата звернення 06.12.2023)
34. Зовнішні трудові міграції населення України / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України / Е. М. Лібанова (ред.), О. В. Позняк (ред.). Київ: РВПС НАН України, 2002. 206 с
35. Лисак В.Ю. Проблеми та фактори міжрегіональної міграції та їх вплив на людський капітал регіону. Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє: матеріали Науково-практичної інтернет-конференції (КНЕУ, березень 2017 р.). Київ, 2017. С. 112-115. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84323042.pdf> (дата звернення 08.12.2023).
36. Лібанова Е.М. Ринок праці: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 224 с.
37. Логвинова М.О. Передумови вимушеного внутрішнього переміщення населення на сході України / М.О. Логвинова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки». Херсон, Гельветика, 2020. Вип. 12. С. 7-16. (Index Copernicus).
38. Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І., Мостова І.О., Сайчук В.С. Географія праці: сучасні концепти та ринки праці регіонів: Навчальний посібник. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. 190с.
39. Мезенцева Н.І., Кривець О.О. Гендер і географія в Україні: Монографія. Київ: Ніка-Центр, 2013. 194 с.

40. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія / О.А. Малиновська. Київ: НІСД, 2018. 472 с
41. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика : Енциклопедія / за ред. Ю. Римаренка. Київ : Довіра, 1998. 912 с.
42. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи / за ред. О. В. Позняка. Умань, 2007. 276 с
43. Міжнародна термінологія у сфері міграції: українсько-англійський тлумачний словник. Київ: БЛАНК-ПРЕС, 2015. 100 с.
44. Одержувачі тимчасового захисту за громадянством – на тисячу осіб (код даних онлайн: migr_asytpspop) URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asytpspop/default/maplangen (дата звернення 10.12.2023).
45. Побулавець Н. Л. Концептуальні підходи до дефініцій поняття «міграція». Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2014. № 1. С. 373–376.
46. Прибиткова І. Сучасні міграційні процеси: теоретико-методологічні аспекти досліджень // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 1999. № 1. С. 161 - 172.
47. Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Повернення громадян, які тимчасово переміщені, зокрема за кордон та їх інтеграції в суспільно-економічне життя держави». URL: <https://ua.urch-international.com/plan-vidnovlennya-ukrayini> (дата звернення 08.12.2023)
48. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. Політичний менеджмент. 2006. № 2 (17). С. 127-139.
49. Словник з міграційного права / уклад.: д.ю.н., проф. Наливайко Л. Р., Полешко Е. П. Дніпро: ДДУВС, 2020. 192 с.
50. Сові А. Загальна теорія населення. Т. 2: Життя населення/Пер. з франц. Ф. Р. Окуневої. - М.: Прогрес, 1977. - 520 с.
51. Соціологічний словник / Богуміл Гейст. Прага: Видавництво Вікторія, 1992. – 647 с.

52. Україна - Звіт про внутрішнє переміщення - 14 раунд загального опитування населення (вересень-жовтень 2023 р.). URL: file:///C:/Users/iragy/Downloads/IOM_Gen%20Pop%20Report_R14_Displacement_Final.pdf (дата звернення 13.12.2023)

53. Ушенко Н.В., Покормяк А.С. Міжнародна міграція робочої сили: причинно-наслідковий аналіз /Н.В. Ушенко, А.С. Покормяк // Інтернаука, № 2, 2018.

54. Фащевський М. І., Руденко Л. Г., Демченко М. П., Мисевич К. М. Міждержавні міграційні зв'язки України: основні тенденції та проблеми / М. І. Фащевський, Л. Г. Руденко, М. П. Демченко, К. М. Мисевич // Український географічний журнал . 2007. № 4. С. 33 – 38.

55. Філософський словник соціальних термінів. Вид. 2-е, доп. Х.: «Р. И. Ф.», 2005. С. 454.

56. Шелюк В. Соціальна міграція: етапи, функції, типи. Перспективи. 2001. № 3 (15). С. 45–50.

57. Юридична енциклопедія: в 6 т. //Ю. С. Шемшученко (голова редколегії) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2001. Т. 3: К-М. 790 с.